

Vrije Universiteit Brussel

Geweld tussen siblings in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen en de hiermee samenhangende factoren

Eindverhandeling tot master in de
klinische psychologie
Student: Sigrid Dillen
Promotor: Prof. Dr. Vanderfaeillie
Organisatie: vzw Zijn
Academiejaar: 2009-2010

WETENSCHAPSwinkel
Brussel

Richting: Klinische Psychologie

Geweld tussen siblings in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen en de hiermee samenhangende factoren

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Licentiaat in de Klinische psychologie door

Sigrid Dillen

Academiejaar 2009-2010

Promotor: Prof. Dr. J. Vanderfaeillie

Aantal woorden: 14927

Samenvatting

Met deze studie hebben we het verschil willen onderzoeken in conflict en geweld in de siblingrelatie tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen aan de hand van de Conflict Tactics Scale (CTS - Schalen verbale agressie en geweld). Daarnaast hebben we willen nagaan of geslachtssamenstelling van, geboortevolgorde en leeftijdsverschil in het siblingpaar hebben bijgedragen aan dit verschil. Tevens hebben we willen rekening houden met de invloed op deze vergelijking van de sociale vaardigheden van het ondervraagde kind van het siblingpaar (SDQ - Schaal prosociaal gedrag), de mate van restrictieve opvoeding van de moeder (Schaal Ouderlijk Gedrag (SOG) - Schalen straffen en hard straffen), de mate van prosociaal gedrag van de vader (SOG - Schaal positief ouderlijk gedrag (POG)), het verschil van ouderlijke opvoeding tussen de moeder en vader naar het kind toe (SOG - verschil van straffen + hard straffen en POG tussen moeder en vader) en de mate van conflict en geweld tussen vader en moeder (CTS). We hebben kinderen tussen 8 en 12 jaar gevraagd naar hoe vaak ze de conflicttactieken van de CTS, waaronder geweld, hebben gebruikt naar hun siblings toe in conflict met hen. Bovendien hebben we gevraagd naar hun beleving van hoe vaak hun siblings deze conflicttactieken gebruikten ten opzichte van hen. Vervolgens hebben we 12 kinderen uit nieuw samengestelde gezinnen gematcht met 12 kinderen uit traditionele gezinnen. De resultaten geven geen verschil in het voorkomen van siblingconflict en -geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Omwille van de kleine steekproef was het niet mogelijk om de invloed na te gaan van de samenhangende factoren samen met gezinstype op siblingconflict en -geweld. Wel zijn we nagegaan of deze factoren verschillend voorkomen in beide gezinsstructuren. Dit bleek niet het geval te zijn, waardoor we de relatie van de samenhangende factoren met siblingconflict en -geweld niet konden onderzoeken.

Inhoudstabel

Samenvatting.....	2
Inhoudstabel.....	3
Dankwoord.....	5
Inleiding.....	6
1. Belang van onderzoek naar conflict en geweld in siblingrelaties.....	6
2. Belang van onderzoek naar conflict en geweld tussen siblings in nieuw samengestelde gezinnen.....	7
Hoofdstuk 1: Literatuurstudie.....	9
1. Definiëring van begrippen.....	9
1.1. Relatie tussen siblings.....	9
1.2. Conflict tussen siblings.....	10
1.3. Geweld tussen siblings.....	11
1.4. Traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.....	13
2. De siblingrelatie en siblingconflict en –geweld doorheen de levensloop.....	15
2.1. Van baby tot en met de vroege kindertijd.....	15
2.2. Kindertijd.....	15
2.3. Van de adolescentie tot en met de volwassenheid.....	16
3. Verklaringen van siblingconflict en –geweld.....	17
3.1. Psychobiologische factoren.....	17
3.2. Psychosociale factoren.....	17
3.3. Omgevingsfactoren.....	19
4. Samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld in nieuw samengestelde gezinnen.....	20
4.1. Gezinsstructuur	20
4.2. Geboortevolgorde en leeftijdsverschil van siblings.....	21
4.3. Geslachtssamenstelling van siblings.....	21
4.4. Sociale vaardigheden.....	22
4.5. Tweede orde effecten/ invloed van anderen op de siblingrelatie.....	22
5. Gevolgen van siblingconflict en –geweld.....	25

6. Interventies.....	26
Hoofdstuk 2: Onderzoeksrapport.....	27
1. Onderzoeksopzet.....	27
1.1. Probleemstelling.....	27
1.2. Onderzoeksvragen.....	27
2. Opzet en uitvoering van het onderzoek.....	30
2.1. Proefgroep.....	30
2.2. Beschrijving en verantwoording van de meetinstrumenten.....	31
2.3. Procedure.....	33
2.4. Statistische methodes.....	40
2.5. Opmerkingen.....	40
Hoofdstuk 3: Resultaten.....	41
1. Analyse volgens de onderzoeksvragen.....	41
1.1. Verschil van siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.....	41
1.2. Samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.....	43
2. Bespreking van de resultaten.....	48
2.1. Verschil van siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.....	48
2.2. Samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.....	48
Besluit.....	51
Kritische bemerkingen en aanwijzingen voor toekomstig onderzoek.....	52
Referenties.....	53
Bijlagen.....	58

Dankwoord

Allereerst wil ik enkele mensen bedanken voor hun medewerking en steun aan mijn thesisonderzoek.

Ik wil graag mijn promotor Prof. Dr. J. Vanderfaellie bedanken voor de ondersteuning en begeleiding van de inhoudelijke aspecten en de statistische analyses.

Ook wil ik de scholen, hun leerkrachten en de leerlingen hun ouders bedanken voor de toestemming tot het bevragen van de leerlingen en dank aan de leerlingen zelf voor hun medewerking aan mijn onderzoek.

Bij deze wil ik tevens An, Marijn en Sofie in de bloemetjes zetten voor hun hulp. Ik kan altijd rekenen op deze meiden.

Als laatste en in het bijzonder dank ik graag mijn vriend, Xavier Sahyoun, voor de onvoorwaardelijke steun en het blijven geloven in mij.

Inleiding

De Beweging tegen Geweld – Vzw Zijn heeft bij de Wetenschapswinkel van de VUB een onderzoeksvraag ingediend met betrekking tot geweld in nieuw samengestelde gezinnen, omdat ze hier steeds meer mee in aanraking komt. Deze vzw treedt preventief op tegen geweld en misbruik binnen elke vertrouwensrelatie. Zij informeren zichzelf via onderzoeken en richten deze kennis op sensibilisatie van en acties, campagnes en educatie voor de bevolking en de hulpverlening. Hun doel hierbij is maatschappelijke verandering (Beweging tegen Geweld – Vzw Zijn (2010)). We hebben gekozen om dit onderzoek te richten op siblingconflict en –geweld, omwille van de volgende uiteenzetting.

1. Belang van onderzoek naar conflict en geweld in siblingrelaties

Siblingrelaties zijn belangrijk in kinderen hun emotionele, cognitieve en gedragsontwikkeling (Boer & Dunn, 1992; in Anderson, 1999). Toch zijn ze weinig onderzocht (Dunn, Slomkowski, Beardsall & Rende, 1994; in Sanders, 2004). Dit is zorgwekkend, omdat relaties met een sibling voor velen deel uitmaken van de vroegste, meest intieme ervaringen en een leven lang duren. Deze ervaringen hebben dan ook een belangrijke impact op de manier waarop we met anderen omgaan (Dillen, De Tavernier, Burggraeve, Hanssens, Pollefeyt, 2006) en individuele verschillen in deze relatie zijn gelinkt aan kinderen hun huidige en latere aanpassing (Pike, Coldwell & Dunn, 2005).

Siblingconflict is een van de meest voorkomende en aanhoudende problemen (Kelly & Main, 1979; in Newman, 1994). Zo bestaat er een associatie tussen siblingconflict en probleemgedragingen van kinderen (Garcia, Shaw, Winslow & Yaggi, 2000). Alhoewel onderzoek naar schoolgaande siblings en conflict een interessant onderzoeksgebied vormt, is dit minder geëxploreerd bij deze groep dan bij voorschoolse siblings (Newman, 1994). Ook bestaat er een relatie tussen conflict en geweld (Zillman, 1990; in Lloyd & Emery, 1994).

Siblinggeweld is de meest voorkomende, doch minst onderzochte vorm van geweld binnen de gezinscontext (Dillen et al., 2006). Geweld tussen siblings draagt bij tot ernstige lange termijnproblemen (Célestin-Westreich, 1999). Tevens is deze vorm van geweld zeer invloedrijk, omdat het de basis vormt voor het gebruik van geweld in relaties met anderen (Steinmetz, 1977).

2. Belang van onderzoek naar conflict en geweld tussen siblings in nieuw samengestelde gezinnen

Kinderen in nieuw samengestelde gezinnen hebben een grotere kans op zowel internaliserende als externaliserende problemen dan kinderen in nucleaire gezinnen (Dunn, Deater-Deckard, Pickering, O' Connor & Golding, 1998). Weinig onderzoek focust zich op het begrijpen van siblingrelaties in nieuw samengestelde families (Coleman, Ganong & Fine, 2000). Het weinige onderzoek rapporteert dat een negatieve siblingrelatie in nieuw samengestelde gezinnen leidt tot latere verhogingen in externaliserend gedrag (Hetherington & Clingempeel, 1992; in Dunn, Deater-Deckard, Pickering & Golding, 1999). Verscheidene onderzoekers (Turner, Finkelhor & Omrod, 2007) wijzen erop dat kinderen in nieuw samengestelde gezinnen een grotere kans kennen op siblinggeweld dan kinderen in traditionele gezinnen.

Naar aanleiding van de vaststellingen van Vzw Zijn en de literatuur, willen we de volgende onderzoeksvragen nagaan:

1. Komt siblingconflict en –geweld meer voor in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen?

2. Hebben de volgende samenhangende factoren een grotere invloed op siblingconflict en –geweld in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen;

- geboortevolgorde van en het leeftijdsverschil tussen de siblings?
- geslachtssamenstelling van het siblingpaar?
- sociale vaardigheden van een kind in een siblingrelatie?
- de mate van restrictiviteit van de moeder naar een kind in een siblingrelatie toe?
- de mate van prosociaal gedrag van de vader naar een kind in een siblingrelatie toe?
- de mate van een verschillende ouderlijke opvoeding van beide ouders naar het kind toe?
- de mate van conflict en geweld tussen de partners?

In het eerste deel geven we een overzicht van de literatuur over de siblingrelatie, siblingconflict en –geweld, traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Dan volgt er de evolutie van de siblingrelatie en siblingconflicten en –geweld doorheen de levensloop. Ook richten we ons op mogelijke verklaringen van siblingconflicten en –geweld. Als laatste geven we een aantal samenhangende factoren weer die mogelijk samenhangen met een hoger voorkomen van siblingconflict en –geweld in nieuw samengestelde gezinnen dan traditionele gezinnen

In deel 2 lichten we onze methode toe. Hierbij besteden we aandacht aan de probleemstelling en onderzoeksvragen, evenals de meetinstrumenten en procedure.

In deel 3 komen onze onderzoeksresultaten aan bod. We gaan in op het verschil van siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Ook vestigen we onze aandacht op het verschil van voorkomen van onze samenhangende factoren tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

We eindigen met een conclusie en aanleidingen voor verder onderzoek.

Hoofdstuk 1: Literatuurstudie

1. Definiëring van begrippen

1.1. Relatie tussen siblings

1.1.1. Definitie van siblings

Wat zijn siblings? De Angelsaksische betekenis van het woord ('sibb', 'gesib', 'sib') schuift volgende betekenis naar voor; beide familieleden hebben dezelfde ouders en een relatie met een mate van intimiteit (Perlman, 1967; in Sanders, 2004). Kosonen (1999; in Sanders, 2004) stelt dat deze definitie relaties uitsluit die wel als siblingrelaties worden beschouwd, zoals kinderen die siblings worden door sociale veranderingen, bijvoorbeeld de vorming van een nieuw samengesteld gezin. Een andere classificatie is nagaan hoeveel ouders kinderen delen (Sanders, 2004).

1.1.2. Kenmerken van siblings

Siblingrelaties zijn omwille van hun ambivalentie (Deater-Deckard, Dunn & Lussier, 2002), de meest stressvolle van alle relaties (Dunn, 2002). De siblingrelatie kan dan ook bekeken worden in verschillende dimensies: warmte, rivaliteit, relatieve status en conflict (Furman & Buhrmester, 1985; in Dunn, 1993; in Shantz & Hobart, 1989).

Warmte en steun in de siblingrelatie vormen samen een dimensie (Stormshak, Bellanti, Bierman, Coie, Dodge, Greenberg, Lochman & McMahon, 1996). Deze dimensie en zelfs de loutere aanwezigheid van siblings hebben een positieve invloed op de sociale vaardigheden van kinderen (Sanders, 2004). Dit toont zich tevens in kinderen hun relaties met peers (Stormshak, Bellanti & Bierman, 1996; in Updegraff, Thayer, Whiteman, Denning & McHale, 2005). Om langdurige en intense relaties, zoals de siblingrelatie, in stand te houden ontwikkelen kinderen inzicht in motieven en gevoelens van anderen (Dunn et al., 1999), tolerantie, zelfcontrole en begrip van anderen hun gedrag en gebreken (Newman, 1994). Deze socio-cognitieve vaardigheden bevorderen verder interpersoonlijk gedrag (Bank, Patterson & Reid, 1996; in Deater-Deckard et al., 2002). Nochtans is de richting van de relatie tussen sociale cognitie en sociaal gedrag niet zo evident zoals blijkt uit onderzoek (Dunn, 1999; in Pike et al., 2005) dat samenwerkingservaringen inzicht in anderen hun gevoelens en gedrag bevorderden. Dit is in overeenstemming met de ontwikkeling van de sociale cognitie volgens Piaget (1955; in Newman, 1994). Psychologische intimiteit, steun en zorg, expliciete raad en het modelleren voor ontwikkelingsmijlpalen vormen tevens positieve aspecten van de siblingrelatie (Pfouts, 1976; in Cicirelli, 1982). Verder delen kinderen hun genetische erfenis, culturele achtergrond en vroege familiale ervaringen (Cicirelli, 1982). Ondanks dat siblings soms weinig gemeenschappelijk hebben en hun ontwikkeling wordt beïnvloed door unieke ervaringen of niet-gedeelde invloeden (Mekos, Hetherington & Reiss, 1996), wordt het gevoel van verbondenheid bepaald door deze gedeelde familiale ervaringen (Ross & Milgram, 1982; in Newman, 1994).

Afhankelijkheidsbehoeften, emotionele behoeften, competitie voor ouderlijke aandacht en extrafamiliale erkenning en aandacht liggen aan de basis van *rivaliteit* tussen siblings. Sociale

vergelijking is voortdurend aanwezig (Festinger, 1954; in Newman,1994) en draagt bij tot de zelfdefinitie van siblings (Newman, 1994).

Alhoewel de relatie tussen siblings in eerste instantie egalitair is (Cicirelli, 1982), kent deze relatie zowel wederkerige als complementaire kenmerken (Newman,1994). Dit komt omdat siblings vaak verschillende rollen opnemen en verschillen in hun *status* en macht (Updegraff et al., 2005). Vooral gedurende de midden kindertijd neemt elk kind rollen aan dewelke bepaald worden door de posities en kenmerken van de verschillende siblings (Bryant, 1980; in Bryant, 1982).

Conflict en negatieve gevoelens zijn veel voorkomend in de siblingrelatie (Dunn, 1993). Hier focussen wij ons ook op.

1.2. Conflict tussen siblings

1.2.1. Definiëring

Conflicten zijn middelen die gebruikt worden om een 'conflict tussen de interesses' van personen op te lossen. Dit wil zeggen dat mensen in een gezin persoonlijke agenda's hanteren die onvermijdelijk van elkaar verschillen, maar die elk lid probeert na te leven. We definiëren conflicten vanuit de Conflict Tactics Scales (CTS) die drie manieren nagaat om met 'conflict tussen interesses' om te gaan. Redeneren houdt het gebruik van een rationele discussie en argumenten in. Verbale agressie omvat het gebruik van verbale of nonverbale handelingen die symbolisch iemand kwetsen of dreigingen om iemand te kwetsen. Geweld is het gebruik van fysieke kracht tegenover een ander persoon (Strauss, 1979). Een definitie die hierbij aansluit, stelt dat conflict een expressieve strijd is tussen onafhankelijke partijen gebaseerd op de perceptie van incompatibele doelen (Hocker & Wilmot, 1992; in Lloyd & Emery, 1994). Een definitie van conflict geschikt voor elk doel ontbreekt. Conflicten kunnen dan ook sterk verschillen, naargelang intensiteit, aantal deelnemende partijen, mate van afhankelijkheid, belang van het resultaat, machtsbalans, enz (Lloyd & Emery; 1994).

1.2.2. Kenmerken

Conflict maakt deel uit van het socialisatieproces (Osborne & Fincham, 1994). Kinderen leren onderhandelingsstrategieën tijdens conflict. Tevens draagt de gelijke status in de siblingrelatie samen met de unieke frequentie en intensiteit van siblingconflict bij tot de ontwikkeling van causaal begrip en redeneren (Dunn & Brown, 1993; in Sanders, 2004). Kinderen leren tijdens siblingconflict ook onrechtvaardigheid aanvaarden. Siblingrelaties zijn eveneens toleranter ten opzichte van conflict dan andere relaties (vrienden) en worden niet snel stopgezet ten gevolge van conflict. Bovendien kan siblingconflict vaak gezien worden als aandacht zoeken, waardoor het niet gewenst is om hierop in te gaan als ouder, aangezien dit enkel het gedrag doet toenemen. Toch kan de negatie van het siblingconflict door de ouders negatieve gevolgen inhouden, zoals het innemen van een dominante positie van een kind en hulpeloosheid vanwege het andere kind (Sanders, 2004).

Het typisch patroon van siblingconflict omvat vooral conflict over bezittingen (McGuire, Manke, Eftekhari & Dunn, 2000). Siblings die zichzelf beschrijven als siblings met een lage mate van conflict, gebruiken zowel weinig negatieve probleemoplossende gedragingen als positieve probleemoplossende vaardigheden. Mild en ernstig geweld en emotionele agressie melden vooral slachtoffers en de groep waarin conflict als wederkerig wordt beschouwd. Daders van geweld rapporteren vooral negatief probleemoplossende tactieken en emotionele agressie, doch weinig geweld (Graham-Bermann, Cutler, Litzenberger & Schwartz, 1994).

1.2.3. Prevalentie

Jongere siblings hebben 8 conflicten per uur op 18 maanden oud en 7.6 conflicten per uur op 24 maanden oud met hun oudere siblings (Dunn en Munn, 1986; in Sanders, 2004). Een gemiddelde van een achttal conflicten per uur tussen siblings blijkt inderdaad de regel te zijn (Dillen et al., 2006). In de volwassenheid gaf 88% aan zelden of nooit te discussiëren met een sibling en slechts 3% schoof naar voor dit regelmatig of vaak te doen (Bryant, 1982).

1.3. Geweld tussen siblings

1.3.1. Definiëring

De relatie tussen conflict en geweld ontwikkelt zich via acute boosheid gepaard gaande met sympatische verhogingen in het autonoom zenuwstelsel, dewelke ontstaan door de ervaring van bedreiging (Zillman, 1990; in Lloyd & Emery, 1994). De opeenstapeling van negatieve emoties met elk conflict vormen dan de ideale broeihaard voor geweld, zowel fysiek als verbaal (Infante, Chandler & Rudd, 1989; in Lloyd & Emery, 1994). Conflict kan constructief zijn, wat betekent dat verschillen worden opgelost, of destructief, wat verwijst naar emotioneel misbruik en/of fysiek geweld (Cahn, 1990; in Lloyd & Emery, 1994).

Geweld in het gezin kan de vorm aannemen van verwaarlozing, mishandeling of misbruik op fysiek, psychologisch of seksueel vlak (Lenie, 1999). Vleugels (1994) stellen dat een algemeen aanvaarde definitie van geweld niet onmiddellijk te vinden is in de vakliteratuur. Omwille van deze moeilijkheid, beroepen we ons op de definitie van geweld volgens de Conflict Tactics Scale. Deze vragenlijst beschouwt geweld als een gevolg van conflict en definieert geweld als het gebruik van fysieke kracht tegenover een ander persoon (Strauss, 1979). Meestal houdt geweld conflict in, maar conflict houdt niet noodzakelijk geweld in (Martin & Ross, 1995; in Célestin-Westreich, 1999).

1.3.2. Kenmerken

Geweld is onderhevig aan de machtspositie in de relatie, in die zin dat de machtspositie verschuift naar de geweldenaar (Carlson, 1992; in Lloyd & Emery, 1994). Geweld is doeltreffend, omdat de agressor gelooft dat de andere persoon niet in staat is om zich te weren (Zillman, 1990; in Lloyd & Emery, 1994). Geweld wordt zo bekrachtigd en kan tot een gedragspatroon leiden (Stets, 1992; in Lloyd & Emery, 1994). Dit sluit aan bij Patterson (1982; in Newman, 1994) die toevoegt dat de

onderdanige sibling leert dat het geweld stopt als hij/zij onderdanig is. De dader rechtvaardigt het gebruik van geweld wanneer het slachtoffer zich verdedigt (Feld en Strauss, 1990; in Lloyd & Emery, 1994).

Geweld is geassocieerd met een cognitieve stijl gekenmerkt door weinig rationeel denken en impulscontrole (Eisikovits, Edleson, Guttman & Sela-Amit, 1991; in Lloyd & Emery, 1994) en met het modelleren van gewelddadig gedragingen in het gezin van oorsprong (O'Leary, 1988; in Lloyd & Emery, 1994). Fysiek geweld wordt veelal teweeggebracht door relatief insignificante gebeurtenissen en is dus vrij onvoorspelbaar (Blixeth, 1987; in Lloyd & Emery, 1994). Bovendien is fysiek geweld geassocieerd met andere negatieve interactiepatronen, vooral met verbale agressie wanneer deze vloeken, dreigen en aanvallen op het karakter en vaardigheden omvat (Infante et al., 1989; in Lloyd & Emery, 1994). Fysiek geweld komt meestal in de private sfeer voor, zodat slachtoffers minder kansen hebben om het te rapporteren en derden minder geneigd zijn het te ontdekken (Zillman, 1990; in Lloyd & Emery, 1994). Het gevolg hiervan is dat kinderen in angstige omstandigheden leven zonder voldoende bescherming in het kerngezin (Tooley, 1977; in Newman, 1994).

Geweld tussen kinderen vindt vooral plaats wanneer de kinderen geen gelijkaardigheden bij elkaar waarnemen. Wanneer kinderen wel gelijkaardigheden waarnemen, luisteren ze meer naar en onderhandelen ze met de andere partij (Shantz & Hobart, 1989). Perceptie speelt een belangrijke rol in het rapporteren van siblinggeweld. Opvallend is dat daders ervaren dat ze minder geweld hanteren tegenover hun slachtoffers dan de slachtoffers zelf rapporteren te gebruiken tegenover de dader (Graham-Bermann et al., 1994). Daders zijn zich tevens niet altijd bewust van hun gebruik van geweld (Hardy, 2001). Onderzoek (Dillen et al., 2006) stelt echter dat inzake siblinggeweld de rollen vaak wisselen in die zin dat daders op het ene of andere moment ook slachtoffers worden en omgekeerd. Verder verandert de relatie tussen siblings als een van beide een speciale status heeft, zoals een handicap (Akhtar & Kramer, 1999). Bovendien verhogen siblingconfiguraties waarbij een van de siblings een handicap of psychopathologie heeft de kans op siblinggeweld (Célestin-Westreich, 1999).

1.3.3. Prevalentie

70% van de kinderen jonger dan 9 jaar en 68% van de kinderen tussen 9 en 13 jaar hanteren geweld in conflict met hun siblings (Steinmetz, 1977). Het voorkomen van siblinggeweld varieert van een ruime 80% voor siblinggeweld in zijn meest omvattende definitie tot 3% voor de ernstige vormen (bijvoorbeeld geweld met wapen). Mildere uitingen van siblinggeweld; zoals duwen, trekken, schudden, schommelen tussen 70% en 90%. Geweld met fysiek letsel als gevolg; zoals bijten, stampen, slaan, komt in 40 à 50% van de gezinnen voor (Célestin-Westreich, 1999).

1.4. Traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

1.4.1. Traditionele gezinnen

1.4.1.A. Definiëring

Hetherington et al. (1999) maken een onderscheid tussen nonstiefgezinnen, of traditionele gezinnen zoals we deze ga noemen, en nieuw samengestelde gezinnen. Belangrijk is dat samenwonen enorm is toegenomen en vaak voorkomt voorafgaand aan of als een alternatief voor trouwen (Cherlin & Furstenberg, 1994). We definiëren een traditioneel gezin als een gezin waarin alle siblings biologisch gerelateerd zijn aan de moeder en de vader die getrouwd (Hetherington, 1999) of samenwonend zijn en die daarvoor nog nooit getrouwd zijn geweest. Deze definitie waarbij het huwelijk niet verplicht is, sluit aan bij de definitie van een nucleaire familie van Ihinger-Tallman & Pasley (1987), namelijk een gezin is elk volwassen koppel en het biologische of geadopteerde minderjarige kind van dat koppel.

1.4.2. Nieuw samengestelde gezinnen

1.4.2.A. Definiëring

We definiëren nieuw samengestelde gezinnen als gezinnen die ontstaan uit een hertrouwen of nieuw samenwonen na het uit elkaar gaan van het vorig gezin, waarbij alle siblings biologisch verwant zijn aan een ouder of in de mate van biologische verwantschap verschillen van de ouders (Hetherington, 1999). Deze definitie sluit aan bij de definitie van Vandermeulen (1994) en verwijst naar leden van een gezin die samen gehuisvest zijn. Verder worden volledig biologisch verwante siblings gedefinieerd als kinderen die eenzelfde biologische moeder en vader hebben. Halfsiblings zijn kinderen die een biologische ouder gemeenschappelijk hebben. Stiefsiblings zijn kinderen die biologisch niet verwant zijn (Anderson, 1999).

1.4.2.B. Kenmerken

Allereerst worden nieuw samengestelde gezinnen gekenmerkt door een hoge mate van stress (Giles-Sims & Finkelhor, 1984). Ander onderzoek stelt dat echtgenoten minstens 5 jaar moeten hertrouwd of samenwonend, in dit onderzoek, zijn vooraleer ze worden beschouwd als geherstabiliseerde families. Ze zijn dan reeds gegaan door de vroege transitionele crisisperiode van hertrouwen, wanneer de scheidingscijfers hoog liggen (Mekos et al., 1996).

Nieuw samengestelde gezinnen impliceren dat er reeds sprake was van een gezin, maar dat dit gezin ontbonden is. Kinderen reageren hier vaak heel emotioneel op en zijn boos op hun ouders (Vandermeulen, 1994). Kinderen moeten zich ook aanpassen aan de nieuwe partner van de ouder wat leidt tot nieuwe rolpatronen en een nieuwe gezinsstructuur (Van Swet, 2003). In de eerste twee jaar van een nieuw samengesteld gezin voelen kinderen vaak verwarring, angst en teleurstelling. Hierop volgt een periode met realistische ideeën over het stiefgezin. Desondanks houden kinderen vaak vast aan de fantasie dat hun ouders terug samenkomen (Bray & Kelly, 1999; in Van Swet, 2003), waarvoor de stiefouder een bedreiging vormt (Delfos, 2000; in Van Swet, 2003).

Een nieuw samengesteld gezin omvat de mogelijkheid van co-ouderschap en dit wordt steeds meer toegepast. Co-ouderschap wordt gedefinieerd als een woonvorm waarbij de kinderen beurtelings ongeveer de helft van de tijd bij elk van de ouders in diens huis wonen (Lampe, 1998; in Van Swet, 2003). Kinderen beleven de intenties van hun ouders hieromtrent als waardevol, maar de praktische gevolgen kunnen belastend werken (Van Swet, 2003). Deze woonvorm wordt tevens vooral negatief ervaren wanneer beide ouders in conflict staan met elkaar (Parke & Buriel, 1998).

1.4.2.C. Prevalentie

In 1991 bedroeg het aantal echtscheidingen 34,3 per 100 huwelijken. Na 5 jaar zijn reeds meer dan 40% van de personen die gescheiden zijn, opnieuw gehuwd en wonen 25% samen met een vaste partner (Vandermeulen, 1994). 75% van de mannen en 66% van de vrouwen zullen uiteindelijk hertrouwen (Bumpass & Raley, 1995; in Hetherington, 1999).

Bij 60% van nieuwe huwelijken waarbij een van de partners reeds gehuwd was, zijn kinderen betrokken (Chillman, Pasley & Ihinger-Tallman, 1983; 1984; in Ihinger-Tallman & Pasley, 1987). 30% van alle kinderen zullen een deel van hun tijd besteden in een nieuw samengesteld gezin (Bumpass, Raley & Sweet, 1995). 66% van de kinderen in een nieuw samengesteld gezin krijgen een stiefsibling of halfsibling (Bumpass, 1984; in Ihinger-Tallman & Pasley, 1987).

2. De siblingrelatie en siblingconflict en – geweld doorheen de levensloop

2.1. Van baby tot en met de vroege kindertijd

Alhoewel de geboorte van een sibling een normatieve gebeurtenis is voor veel kinderen, reageren veel kinderen hier met stress op (Field & Reite, 1984; in Volling, 2005). Griffin en de la Torre (1985; in Sanders, 2004) schuiven een aantal typische reacties van kinderen naar voor; aandacht zoekend gedrag, agressie, ontkenning en terugtrekking op het gebied van rijpheid of vooruitgang op het gebied van rijpheid en onafhankelijkheid. Met de komst van een sibling moet de eerstgeborene een begrip ontwikkelen van de relatie tussen beide ouders en de sibling, de invloed van de sibling op elke ouder en de relatie tussen de ouders en hoe de relatie tussen zichzelf en beide ouders is veranderd (Stewart, Mobley, Van Tuyl & Salvador; 1987; in Sanders, 2004).

et merendeel van later geboren kinderen. Het onderzoek & samenhangt met een beter sociaal begrip. □□□□□□□□

In de vroege kinderjaren verandert het jongste kind zijn oriëntatie van de ouders naar de sibling(s), wat zich verderzet tijdens de vroege schoolleeftijd (Berndt & Bulleit, 1985; in Newman, 1994). Geleidelijk aan wordt de persoonlijkheid van het kind gevormd doorheen interacties met de sibling (Abramovitch, Pepler & Corter, 1982). Doordat de cognitieve en fysieke mogelijkheden van het jongere kind toenemen, worden de siblings betere speelkameraadjes.

Observationeel onderzoek naar conflict in voorschoolse siblingparen (Cortet, Pepler & Abramovitch, 1983; in Newman, 1994) vond een overwegend voorkomen van conflict in de siblingrelatie dat objecten, fysiek en verbaal negatieve interactie omvatte. Dunn & Munn (1986; in Sanders, 2004) stelden vast dat kinderen vanaf de leeftijd van twee jaar meer volwassen gedrag beginnen te tonen, zoals verwijzen naar sociale regels, rechtvaardigen,... Toch hanteren vooral jongere kinderen van 3 à 4 jaar geweld (Newman, 1994).

2.2. Kindertijd

Siblings brengen in de midden kindertijd meer tijd door met elkaar dan met andere personen (McHale & Crouter, 1996; in Pike et al., 2005), alhoewel schoolgaande kinderen hun siblings niet verkiezen om mee te interageren (Baskett & Johnson, 1982; in Newman 1994). Indien er toch interactie plaatsvindt tussen siblings is dit veelal verbaal (Abramovitch, Corter, Pepler & Stanhope, 1986; in Newman, 1994). Het typisch interactiepatroon tussen schoolgaande siblings bestaat uit stille speelmomenten afgewisseld met discussies (Baskett & Johnson, 1982; in Newman, 1994). De actieve ontwikkeling staat op de voorgrond, waarbij integratie van sociale en affectieve vaardigheden centraal staan (Bryant, 1982). Zelfs als siblings naar school gaan, hebben ze de thuiservaringen en hun ouders gemeenschappelijk (Bryant, 1982).

De bevindingen over siblingconflict en –geweld zijn niet eenduidig. Schoolgaande siblings kennen zowel vaak conflicten (Abramovitch et al., 1986; in Newman, 1994) als positief gedrag (Vandell, Minnett & Santrock, 1987; in Dunn et al., 1999). De weinige verbale interactie gebeurt veelal

agressief in de vorm van roepen of discussiëren. Toch blijkt uit de studie van Abramovitch et al. (1986; in Newman, 1994) dat siblings meer verbaal agressief worden en minder negatief nonverbaal gedrag vertonen in vergelijking met de voorschoolse periode. Ander onderzoek (Dunn & Munn, 1985; in Newman, 1994) vindt echter dat negatieve fysieke agressie meer voorkomt met het ouder worden. Voorgaande onderzoeken stemmen niet overeen met andere bevindingen (Dunn et al., 1999) dat er zich minder negatieve interacties afspelen tussen schoolgaande siblings.

Men kan verwachten dat kinderen vanaf de middenkindertijd hun conflicten meer constructief oplossen, doordat hun sociaal-cognitieve vaardigheden zijn toegenomen. Ze gebruiken echter meer passieve technieken (zoals negeren van de sibling) (McGuire et al., 2000), wat als gevolg kan hebben dat de sibling sneller overgaat tot het gebruik van geweld. Tevens verkleint het verschil in competenties en interesses met het ouder worden, wat gelegenheden schept voor sociale vergelijking en competitie (Brody, Stoneman & McCoy, 1994).

2.3. Van de adolescentie tot en met de volwassenheid

In de adolescentie worden siblings meer onafhankelijk met als voordeel dat ze peers kunnen kiezen op basis van sociale compatibiliteit (Newman, 1994). Toch kunnen siblings elkaar helpen gedurende de adolescentie met de veranderingen op lichamelijk en emotioneel vlak (Cicirelli, 1982).

Oudere kinderen hebben doorgaans conflict over ruimte (Steinmetz, 1977). Gall (1998; in Sanders, 2004) duidt op de aanwezigheid van tegenstellingen, vijandigheid en jaloezie. De oudere sibling rapporteert echter minder conflict, wat mogelijk gerelateerd is met meer tijd dewelke de adolescent buitenshuis doorbrengt en met de mogelijkheid om conflict te vermijden door zelf de situatie te verlaten (Sanders, 2004).

In de volwassenheid is het contact tussen siblings meer vrijwillig en afhankelijk van externe factoren. Siblings situeren zich dan ook meestal tussen de extremen van elkaar nooit meer zien tot samenwonen of samen werken. Ze delen wel vaak de zorg voor bejaarde ouders. Wanneer siblings zelf ouder zijn, kijken ze vaak samen terug op hun leven en verhalen ze de familiale geschiedenis aan hun nakomelingen (Cicirelli, 1982).

In de volwassenheid komen conflicten tot volle uiting, omdat siblings over volledig gevormde redeneringsvaardigheden beschikken (Sanders, 2004). Toch stelt Allan (1977; in Cicirelli, 1982) dat ze conflict vermijden door de beperktheid in de mate dat ze elkaar zien.

3. Verklaringen van siblingconflict en -geweld

Risicofactoren bieden mogelijke verklaringen voor individuele verschillen in de frequentie en ernst waarmee conflictueus en gewelddadig gedrag optreed. Toch kunnen ze eveneens uitgelegd worden als protectieve factoren. Ik baseer mij hiervoor op Lenie (1999; in Ponjaert-Kristoffersen et al., 1999).

3.1. Psychobiologische factoren

Met psychobiologische factoren wordt enerzijds de relatie tussen biologische en fysiologische processen en anderzijds de relatie tussen gedrag en mentale processen bedoeld. (Coie & Dodge, 1998; in Lenie, 1999).

Er wordt verondersteld dat genetische factoren een invloed hebben op fysiologische processen, die op hun beurt een invloed hebben op gedragsmatige en cognitieve kenmerken, die dan gecombineerd met omgevingsinvloeden tot gewelddadig gedrag kunnen leiden.

Onderzoek ondersteunt een verband tussen een verhoogd testosteronniveau en een verhoogde frequentie van gewelddadig gedrag, hoewel gedrag omgekeerd ook hormonale processen kan beïnvloeden.

Er bestaat een verband tussen gewelddadig gedrag bij kinderen en lage serotonine- en noradrenalineniveaus met een slecht functionerend behavioral inhibitions system (BIS). Grays BIS (Gray, 1987; in Lenie, 1999) staat in voor het stopzetten of verminderen van gedragsresponsen wanneer deze niet overeenkomen met de situatie of de verwachte gevolgen.

Gewelddadig gedrag is gerelateerd met een verminderde activiteit van het autonoom zenuwstelsel, en meer specifiek een overheersing van parasymphatische processen. Dit laatste heeft minder angst tot gevolg in bedreigende situaties. Het autonoom zenuwstelsel geeft signalen door van het centraal zenuwstelsel of de centrale bestuurder van het lichaam, naar interne organen en klieren en omgekeerd.

Delinquente jongeren hebben vaak beperkingen in het neuropsychologisch functioneren, zoals de mate waarin gedrag geëvalueerd wordt. Ook kan gewelddadig gedrag bij kinderen samenhangen met het attention deficit/hyperactivity disorder (ADHD).

3.2. Psychosociale factoren

Verschillende theorieën geven verklaringen voor het voorkomen van gewelddadig gedrag bij kinderen.

3.2.1. Psychodynamische verklaringen

Volgens deze theorie bestaat er een conflict tussen het doodsinstinct en het levensinstinct, waardoor elke persoon wordt gekenmerkt. Het doodsinstinct is het verlangen om aan spanningen van het leven te ontsnappen door dood te gaan. Het levensinstinct duidt op de drang om in leven te blijven (Brehm & Kassin, 1993; in Lenie, 1999). Gewelddadig gedrag is dan een uiting van het doodsinstinct, waarbij delen van de eigen persoonlijkheid die men wenst te vernietigen worden geprojecteerd en waargenomen bij anderen. Wanneer het doodsinstinct overheerst, toont het kind vaak een patroon van gewelddadig gedrag.

3.2.2. Leertheoretische verklaringen

Kinderen leren gewelddadig gedrag in de interactie met anderen. Meer bepaald leren kinderen tijdens instrumenteel conditioneren de relatie tussen gedrag en de gevolgen ervan. Vervolgens betekent positieve bekrachtiging dat gedrag toeneemt, indien het wordt gevolgd door een positieve omgevingsstimulus. Negatieve bekrachtiging omvat ook een toename van het gedrag, maar enkel wanneer het gedrag het weggaan van een negatieve stimulus als gevolg heeft. Een bekrachtiging van gewelddadig gedrag leidt dus mogelijk tot een toename van dit gedrag. Dit wordt eveneens aangehaald in de 'Coercion Theorie' (Patterson & Fisher, 2002). Deze theorie beweert dat kinderen leren dat hun gewelddadig gedrag ongewenst gedrag van siblings kan beëindigen.

Verder leren kinderen gewelddadig gedrag door anderen te imiteren, wat in het geheugen wordt opgeslagen en wordt gebruikt naar anderen toe. Volgens de sociale leertheorie beïnvloedt de ouder-kindrelatie kinderen hun siblingrelaties (MacDonald & Parke, 1984; in Updegraff et al., 2005). Dit stemt overeen met de 'spillover hypothese' dat problemen in de relatie tussen ouders en hun kinderen gemodelleerd worden door kinderen in hun siblingrelatie, met als gevolg meer vijandige relaties tussen de kinderen (Brody et al., 1994). Verder kan het kind het conflictueus gedrag in de siblingrelatie uitbreiden naar andere relaties (Updegraff et al., 2005).

3.2.3. Cognitieve verklaringen

Attributies zijn processen waarbij mensen verklaringen zoeken voor het eigen gedrag en dat van anderen. Gewelddadige kinderen nemen situaties sneller als vijandig waar en kunnen dan verklaren waarom kinderen zich zelf agressief opstellen (Coie & Dodge, 1998; in Lenie, 1999).

Sociale informatieverwerkingsprocessen spitsen zich toe op het coderen, opslaan in en ophalen van informatie uit het geheugen. Coderen betekent dat informatie die tot ons komt, wordt omgezet in een mentale voorstelling. Indien de aandacht wordt gericht op deze informatie, wordt ze verder verwerkt. Gewelddadige kinderen richten hun aandacht meer op agressieve stimuli dan niet-gewelddadige kinderen, wat dan een agressieve respons in de hand kan werken. Verder kunnen leerervaringen van gewelddadig gedrag worden opgeslagen en scripts vormen. Dit is informatie over hoe men zich in een bepaalde situatie moet gedragen. Agressieve scripts bevatten

dan informatie over wanneer men geweld kan gebruiken en de mogelijke gevolgen ervan en kunnen dus leiden tot geweld. Als laatste wordt informatie opgeslagen in netwerken, die zich volledig activeren wanneer een deel ervan wordt geactiveerd. Indien een deel van een gewelddadig netwerk actief wordt, neemt de kans op gewelddadig gedrag toe.

3.2.4. Het gezinsfunctioneren en de ouder-kindrelatie

Dit kan gekaderd worden binnen de systeemtheorie die stelt dat relaties tussen 2 leden van een familie steeds worden beïnvloed door andere subsystemen (Bronfenbrenner, 1992; in Pike et al., 2005).

Temperament is de basisgeaardheid van een persoon om behoeften en emoties uit te drukken. Een moeilijk temperament, met name een hoge prikkelbaarheid en onregelmatig gedrag, toont een verband met gewelddadig gedrag. Indien ouders efficiënt omgaan met een kind met een moeilijk temperament vermindert de kans op gewelddadig gedrag.

Hechtingsgedrag is de vorming van een affectieve, nauwe en blijvende relatie met een ander persoon. Kinderen vertonen verschillend hechtingsgedrag. Kinderen met een onzekere hechting hebben een verhoogd risico op het ontwikkelen van gewelddadig gedrag.

Verder zijn een tekort aan ouderlijke warmte, inconsistente disciplineren, het gebruik van fysieke straffen en een autoritaire of uiterst permissieve opvoedingsstijl gerelateerd aan het optreden van gewelddadig gedrag.

Stressverhogende factoren binnen het gezin, zoals ouderlijke conflicten, kunnen eveneens moeilijkheden in de ouder-kindrelatie teweegbrengen en zo bijdragen tot de ontwikkeling van gewelddadig gedrag.

3.3. Omgevingsfactoren

Dit betreft factoren in de maatschappij, zoals de waarden en normen in een cultuur, en factoren in het gezin, zoals een laag gezinsinkomen. Deze factoren oefenen hun invloed uit via de ouder-kindrelatie. Ze leiden vaak tot stress bij ouders, waardoor ouders minder beschikbaar zijn voor hun kinderen en zich meer conflictueus opstellen. Dit heeft op zijn beurt mogelijk gewelddadig gedrag bij de kinderen als gevolg. vaak beperkingen in het neuropsychologisch functioneren, zoals de mate waarin gedrag gerale bestuurder van het lichaam,

4. Samenhangende factoren van siblingconflict en -geweld in nieuw samengestelde gezinnen

Naast het vergelijken van siblingconflict en -geweld in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen zoeken we naar samenhangende factoren hiermee. We merken dat er zich hierop weinig onderzoek toespitst. We vertrekken vanuit de theorie over risico- en protectieve factoren (Célestin-Westreich, 1999), omdat volgens Ihinger-Tallman & Pasley (1987) er een gebrek is aan het gebruik van theorie in het formuleren van onderzoeksvragen. Deze theorie stelt dat siblinggeweld een multifactorieel gegeven is (Dillen et al., 2006).

Deze risicofactoren worden ingedeeld in structurele en functionele kenmerken. Structurele kenmerken zijn demografische factoren zoals gezinssamenstelling, geslacht en leeftijd. Het betreft hier steeds eigenschappen van het kind of het gezin die verband houden met het voorkomen van siblinggeweld, maar die geen inzicht bieden in de dynamische aspecten ervan (Célestin-Westreich, 1999).

Functionele kenmerken verwijzen naar variabelen die het proces mediëren waardoor siblinggeweld zich ontwikkelt en in stand houdt, zoals kenmerken van het gezinsfunctioneren. Deze factoren omvatten kenmerken van het kind en de kenmerken van de ouder-kindrelatie en de ouder-ouderrelatie. Kenmerken van het kind impliceren niet-gedeelde omgevingsfactoren, waaraan kinderen hun cognitief-emotionele belevingen grotendeels onderhevig zijn in nieuw samengestelde gezinnen. Het is juist de subjectieve beleving dewelke het risico van siblinggeweld doet toenemen (Dillen et al., 2006).

4.1. Gezinsstructuur

Kinderen in nieuw samengestelde gezinnen ervaren vaak moeilijkheden om zich aan te passen aan hun situatie. Deze problemen kunnen tweeweggebracht worden door stress wat kenmerkend is voor deze gezinnen (Hetherington, Bridges & Insabella, 1998).

Bray en Kelly (1999; in van Swet, 2003) geven aan dat zich in de eerste twee jaar veel conflicten voordoen in nieuw samengestelde gezinnen. Bovendien wordt er meer siblingconflict gerapporteerd in families met een problematische relatie met de stiefouder (Dunn, Slomkowski & Beardsall, 1994). Negatieve siblinginteracties en siblingconflict komen meer voor in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen (Hetherington, 1993). Onderzoek (Deater-Deckard et al., 2002) vond echter dat er geen verschillen waren van negatieve interacties in de siblingrelatie tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. De onderzoeksvraag leidt ons ertoe deze factor te integreren in de kernvraag en niet te beschouwen als samenhangende factor, alhoewel dit eveneens mogelijk is.

Kinderen in een nieuw samengesteld gezin moeten mogelijk relateren met een complexe samenstelling van volledig biologische verwante, half- en stiefsiblings (Ganong & Coleman, 1994; in Anderson, 1999). Onderzoek van Deater-Deckard et al. (2002) toont ook dat volledig biologisch verwante siblings in nieuw samengestelde gezinnen zich meer negatief opstellen dan onverwante en halfsiblings. Uit de literatuur (Hetherington & Jodl, 1994; in Anderson, 1999) blijkt zelfs dat volledig biologisch verwante siblings in nieuw samengesteld gezinnen er minder positieve en meer rivaliserende siblingrelaties op na houden in vergelijking met volledig biologisch verwante siblings in niet gescheiden gezinnen.

4.2. Geboortevolgorde en leeftijdsverschil van siblings

Met geboortevolgorde bedoelen we de status die het kind inneemt als oudere of jongere sibling. Oudere siblings stellen zich dominant op doordat ze meer initiatief nemen tot samenspelen met hun siblings, negatief reageren op suggesties vanwege de jongere sibling en de jongere sibling helpen of bevelen (Newman; 1994). Jongere siblings leren alzo interpersoonlijke vaardigheden aan om hun invloed uit te oefenen, zoals onderhandelen, tolerantie naar anderen toe en naar mindere positieve uitkomsten (Bryant, 1982).

Vooraf de jongste sibling vormt het doelwit van agressie (Berndt & Bulleit, 1985; in Newman, 1994) en vooral de oudste sibling initieert negatieve siblinginteracties en siblinggeweld (Graham-Bermann et al., 1994). Jongere siblings leren echter vaak om met agressie te reageren op hun oudere siblings (Patterson, 1986; in Graham-Bermann et al., 1994). Zo zouden jongere siblings zich meer beroepen op fysisch geweld dan oudere siblings doordat ze moeilijkheden hebben om conflicten verbaal op te lossen (Strauss, Gelles & Steinmetz, 1988). Bovendien is de mate van agressie het grootst wanneer het leeftijdsverschil tussen de siblings kleiner is dan 3 jaar (Sanders, 2004). Daarenboven is er bij een groter leeftijdsverschil meer kans dat de jongste sibling een grotere inhibitie vertoont en door de dominantie van de oudste sibling belemmerd wordt om vrijelijk uiting te geven aan agressie zelfs wanneer hij/zij dit zou wensen (Erel, Margolin & John, 1998; in Célestin-Westreich, 1999). In nieuw samengestelde gezinnen stellen siblings zich meer negatief op tegenover hun jongere siblings dan in traditionele gezinnen (Dunn et al., 1999).

4.3. Geslachtssamenstelling van siblings

Jongens hanteren eerder openlijke en fysieke agressie om meningsverschillen op te lossen, terwijl meisjes het conflict eerder minimaliseren en relationele agressie gebruiken (Updegraff et al., 2005). Beide siblings zouden zowel slachtoffer als dader zijn van siblinggeweld (Roscoe, Goodwin & Kennedy, 1987; in Graham-Bermann et al., 1994). Dit is in tegenstelling met de bevindingen van Graham-Bermann et al. (1994) zelf dat jongens rapporteren meer geweld te hanteren dan meisjes en dat meisjes de grootste kans hebben om slachtoffer te zijn bij siblingconflict.

Onderzoek naar de invloed van de geslachtssamenstelling van siblingparen op conflict en geweld brengt verschillende bevindingen. Siblings die eenzelfde geslacht hebben, ondervinden meer rivaliteit (Schachter, Gilutz, Shore & Adler, 1978; in Cicirelli, 1982) en agressie (Sanders, 2004) dan siblings van een verschillend geslacht. Dit komt omdat ze meer interesses delen met elkaar. Maar ander onderzoek (Abramovitch et al., 1986; in Newman, 1994) ondersteunt dat siblingparen met een verschillende sekse meer negatieve interacties en conflict kennen in tegenstelling tot siblingparen met eenzelfde sekse. In een week lopen de fysieke gewelddadigheden op tot 68% voor siblingparen met een gemengde sekse, 60% voor mannelijke koppels en 49% voor vrouwelijke koppels (Steinmetz, 1977). Zussen tonen zich dus minder conflictueus in siblingrelaties dan broers, en dit wordt ondersteund voor alle gezinstypes (Anderson, 1999). Nog ander onderzoek (Lamb & Sutton-Smith, 1982; in Cicirelli, 1982) stelt dan weer dat er geen sekseverschillen te vinden zijn in agressie tussen siblingparen met en zonder gemengd geslacht.

4.4. Sociale vaardigheden

Weinig sociale vaardigheden correleren met siblingconflict (Stormshak et al., 1996). Tevens bestaat hiertussen een mogelijke bidirectionele relatie, in die zin dat kinderen met conflictueuze siblingrelaties veelal problemen ervaren met affectieve perspectiefname, emotieregulatie en conflictoplossende vaardigheden. (Stocker, Burwell & Briggs, 2002). De mate waarin een kind zich sociaal vaardig opstelt in een conflict is afhankelijk van machtsuitoefening. Negatieve controle, directe bevelen en fysieke dwang leiden eerder tot situaties waarin het kind niet wil onderdoen en zich verzet (Crockenberg & Litman, 1990; in Osborne & Fincham, 1994), terwijl indirecte bevelen en redeneren eerder gelinkt zijn aan onderhandeling (Kuczynski & Kochanska, 1990; in Osborne & Fincham, 1994) en dus sociaal vaardig gedrag. Bovendien beschikken kinderen uit gescheiden gezinnen gemiddeld over minder sociale vaardigheden dan kinderen uit nucleaire gezinnen (Bray, 1998, 1999; in Hetherington, 1999).

4.5. Tweede orde effecten/ invloed van anderen op de siblingrelatie

Ook anderen beïnvloeden de interactie tussen siblings. Dit worden tweede orde effecten genoemd (Brody, 1998; in Deater-Deckard et al., 2002). Dit kadert binnen de sociale leertheorie (MacDonald & Parke, 1984; in Updegraff et al., 2005) en de systeemtheorie (Bronfenbrenner, 1992; in Pike et al., 2005). Deze relatie is vaak bidirectioneel; kinderen en bijgevolg de siblingrelatie oefenen eveneens een invloed uit op anderen en hun relaties (Patterson & Fisher, 2002).

Beide ouders moeten niet in hetzelfde huishouden leven en kinderen hoeven niet biologisch verwant te zijn aan beide ouders opdat de ouders een invloed zouden hebben op de siblingrelatie (Coleman et al., 2000). We merken dat er weinig onderzoek is verricht naar de invloed hiervan op siblingconflict en -geweld in nieuw samengestelde gezinnen. Onderzoek van Turner et al. (2007)

vond wel dat het mogelijk is dat ouders met bepaalde kenmerken terechtkomen in nieuw samengestelde gezinnen en familiale problemen ervaren en zo bijdragen aan siblinggeweld.

4.5.1. Restrictieve opvoeding van de moeder

Agressie en conflict tussen siblings zijn gerelateerd met overdreven controle en negatief gedrag van de moeder in de relatie met haar kinderen (Volling & Belsky, 1992; in Sanders, 2004). Een autoritaire interventie van moeders in siblingconflict is gerelateerd aan meer geweld in de siblingrelatie (Updegraff et al., 2005). Omgekeerd oefenen ouders van agressieve kinderen echter striktere controle uit om hun kinderen in de hand te houden (Sheehan & Watson, 2008). Zo maken deze ouders meer gebruik van dreigingen, sarcasme, vernedering, stellingen dewelke een negatieve attitude overbrengen (bv. stoor mij niet) en fysieke straffen (Crockenberg, 1987; in Osborne & Fincham, 1994).

Associaties tussen een negatieve moeder-kind relatie en vijandigheid tussen siblings worden gevonden in onderzoek, maar zijn gelijkaardig voor zowel traditionele als nieuw samengestelde gezinnen (Dunn et al., 1999). Turner et al. (2007) geven echter aan dat een autoritaire opstelling van ouders in nieuw samengestelde gezinnen mogelijk leidt tot meer siblinggeweld. Uit onderzoek van Hetherington (1999) komt zelfs naar voor dat moeders in nieuw samengestelde gezinnen zich meer negatief en controlerend opstellen dan vaders. Bovendien vond een studie (Bray, Berger, Silverblatt en Hollier, 1987; in Hetherington et al., 1999) dat moeders zich vooral in het begin van de vorming van een nieuw samengesteld gezin autoritair en straffend opstellen.

4.5.2. Prosociaal gedrag van de vader

Prosociaal gedrag betekent vrijwillig gedrag bedoelt ten voordele van een ander (Eisenberg & Fabes, 1998; in Eisenberg & Valiente, 2002). We gaan dit begrip breder bekijken als meer algemeen positief ouderlijk gedragingen. Uit het weinige onderzoek blijkt dat een lage mate van warmte en betrokkenheid vanwege de vader gerelateerd is aan sibling agressie (Updegraff et al., 2005). Dit kan te wijten zijn aan de vrije tijdsgerichtheid van de vader-kind interactie, wat maakt dat de vader-kind relatie als model dient voor de siblingrelatie (Parke & Buriel, 1998). Tevens is affectief gedrag van de vader geassocieerd met sociaal gedrag in de siblingrelatie (Volling & Belsky, 1992; in Sanders, 2004). Vooral het oudste kind lijkt hieraan onderhevig. Hoe meer de vader sociaal gedrag modelleert, hoe meer ook het oudste kind sociaal gedrag naar anderen toe toont en hoe minder siblingconflicten optreden (Célestin-Westreich, 1999). In nieuw samengestelde gezinnen toont het oudste kind zich minder behulpzaam en vriendelijk naar zijn siblings toe (Dunn et al., 1998).

4.5.3. Verschillende ouderlijke benadering

Een verschillende ouderlijke benadering kan binnen het perspectief van de niet-gedeelde invloeden passen als ouders zich verschillend opstellen naar elk van de siblings toe. Wij bedoelen hiermee dat ouders een verschillende relatie hebben met eenzelfde kind (Schachter, 1982; in Sanders,

2004). De beleving van de verschillende ouderlijke aanpak speelt echter een rol in plaats van de actuele behandeling, in die zin dat negativiteit in de siblingrelatie geassocieerd wordt met de mate waarin de verschillende benadering als onrechtvaardig wordt beleefd door het kind (Kowal & Kramer, 2006). Opmerkelijk is dat kinderen het verschil in aanpak als groter beoordelen dan hun ouders (Dunbar, 1999; in Sanders, 2004). Verder is de associatie tussen siblingconflict en differentiële ouderlijke aanpak sterk in gezinnen die stress ervaren (Sanders, 2004), zoals nieuw samengestelde gezinnen. In welke richting deze associatie loopt is niet duidelijk (Daniels, Dunn, Furstenberg & Plomin, 1985; in Sanders, 2004).

Zoals reeds vernoemd, blijkt uit onderzoek van Hetherington (1999) dat moeders in nieuw samengestelde gezinnen zich tegelijkertijd meer warm, negatief en controlerend opstellen dan vaders, wat impliceert dat eenzelfde kind verschillend wordt behandeld door moeder en vader. Ihinger-Tallman en Pasley (1987) voegen hier aan toe dat een slechte relatie tussen siblings ook kan voortkomen uit een verschillende behandeling door ouders en stiefouders in nieuw samengestelde gezinnen.

4.5.4. Relatie tussen de partners

Conflict in de partnerrelatie toont een link met siblingconflict (Stocker & Youngblade, 1999) en – geweld (Dillen et al., 2006). De directe relatie hiertussen is enerzijds mogelijk doordat de ervaring van conflict tussen ouders stress kan veroorzaken tussen de kinderen (Cummings & Davies, 1994; in Dunn et al., 1999). Deze link voltrekt zich anderzijds ook via negatieve ouder-kind relaties (Stocker & Youngblade, 1999). Tevens spelen modelling-processen een rol, doordat kinderen conflict strategieën leren door hun ouders te observeren (Dunn et al., 1999). Zo zorgt familiale harmonie tijdens familiale discussies over problemen tussen de siblings voor minder conflict tussen de siblings zelf (Brody, Stoneman, McCoy & Forehand, 1992; in Sanders, 2004). Een hechte siblingrelatie kan echter ook protectief optreden tegen stress afkomstig van disharmonie tussen de ouders (Jenkins, 1992; in Sanders, 2004).

Nieuw samengestelde gezinnen tonen een associatie met negativiteit in de partner-relatie (Dunn et al., 1998). In nieuw samengestelde gezinnen oefent de partnerrelatie eveneens een invloed uit op de siblingrelatie (Hetherington, 1999). Zo vond onderzoek van Turner et al. (2007) dat familiale problemen, waaronder conflict tussen de partners, de relatie tussen siblinggeweld en nieuw samengestelde gezinnen deels verklaart. Ook is de relatie tussen de beleving van kwaliteit van de partnerrelatie en negatieve (stief)ouder-kind relaties sterker voor stiefouders dan voor biologische ouders (Bray & Berger, 1993; Fine & Kurdek, 1995).

Intergenerationele transmissie van geweld toont zich in de associatie tussen het gebruik van ernstig geweld van de ouders naar elkaar toe en ernstig geweld gehanteerd door de kinderen naar siblings toe. Deze associatie voltrekt zich niet voor andere conflict tactieken (Gelles & Strauss, 1988; in Graham-Bermann et al., 1994).

5. Gevolgen van siblingconflict en -geweld

Alhoewel een bepaalde mate van siblingconflict normatief is (Shantz & Hobart, 1989), leidt langdurig conflict en ernstige vijandigheid tot psychologische problemen en zijn de gevolgen veelal zelf langdurig (Graham-Bermann, 1991; in Stocker et al. 2002). Zo toont onderzoek (Stocker et al., 2002) een link tussen siblingconflict en internaliserende problemen, met name depressieve gemoedstoestand, eenzaamheid en een laag zelfvertrouwen, en tussen siblingconflict en externaliserende problemen (Bank et al., 1996; in Deater-Deckard et al., 2002).

Conflictueus gedrag in de siblingrelatie is gelinkt aan negatieve communicatie. (Bank & Burraston, 2001; in Updegraff et al., 2005). Bovendien voorspelt siblingconflict delinquent gedrag (Garcia et al., 2000). Ook ervaren kinderen met conflictueuze siblingrelaties vaak problemen met affectieve inleving, emotieregulatie en met het komen tot oplossingen voor conflicten (Stocker et al., 2002). Onderzoek (Hardy, 2001) naar de invloed van geweld in siblingrelaties op de siblingrelatie zelf, rapporteert dat siblings na verloop van tijd worden gekenmerkt door een neutrale tot beetje positieve houding. Opvallend was dat daders van ernstig geweld weinig of geen negatieve gevolgen aangeven, doch ze melden eerder een hoog zelfvertrouwen met gevoelens van angst (Graham-Bermann et al., 1994).

Er zijn geen verschillen tussen de kwaliteit van de siblingrelatie en emotionele en gedragsproblemen voor de verschillende types gezinnen (Hetherington, 1999), terwijl eerder onderzoek van Hetherington en Clingempeel (1992; in Dunn et al., 1999) wel brengt dat negativiteit in de siblingrelatie in nieuw samengestelde gezinnen leidt tot latere verhogingen in externaliserend gedrag.

6. Interventies

Interventie kan zich toespitsen op het aanpassen van cognitieve attributies over het siblingconflict, wat ook internaliserende problemen ten goede komt. Wanneer siblingconflict tot externaliserend gedrag leidt, helpt gedragsmodificatie om het conflictueus gedrag af te bouwen (Stocker et al., 2002).

Bovendien helpt meditatie om de communicatie te herstellen (Volpe & Witherspoon, 1992; in Burrell & Cahn, 1994). Deze interventie heeft als voordeel dat kinderen beter in staat zijn tot het maken van keuzes, genereren van opties, maken van beslissingen en communiceren (Dreyfuss, 1990; in Burrell & Cahn, 1994). Omdat kinderen conflict verschillend begrijpen en erop reageren afhankelijk van hun ontwikkeling (Jones & Brinkman, 1994; in Burrell & Cahn, 1994), wordt het programma hieraan aangepast.

Kramer (2004; in Updegraff et al., 2005) stelt dat de beperking van huidige interventieprogramma's voor siblingagressie is dat prosociaal gedrag niet wordt aangeleerd. Ook het introduceren van ouders in de interventie bevordert de siblingrelatie (Adams & Kelley, 1992; in Updegraff et al., 2005), doordat ouders een begrip kunnen ontwikkelen hoe de ouder-kindrelatie en een verschillende ouderlijke benadering gelinkt zijn aan siblingagressie. Tevens kan de ouder-kind relatie worden verbeterd door ouders te leren meer warmte en consistente discipline te tonen en minder fysieke straffen te geven (Eisenberg & Valiente, 2002).

Hoofdstuk 2: Onderzoeksrapport

1. Onderzoeksopzet

1.1. Probleemstelling

Met dit onderzoek gaan we na of er een verschil is in het voorkomen van siblingconflict en -geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. We zullen dus beide gezinsvormen vergelijken. Vervolgens zullen we een aantal factoren onderzoeken die samenhangen met een eventueel verschil. Deze factoren zijn de geslachtssamenstelling van het siblingkoppel, de geboortevolgorde van en het leeftijdsverschil tussen de siblings, de sociale vaardigheden van het ondervraagde kind van de siblingrelatie, de mate van restrictieve opvoeding van de moeder en van het prosociaal gedrag van de vader, het verschil van voorgaande ouderlijke gedragingen tussen de ouders naar het ondervraagde kind toe en het conflict in de partnerrelatie van de ouder waarbij het kind verblijft.

1.2. Onderzoeksvragen

Dit onderzoek gaat verscheidene onderzoeksvragen na, waarbij sommige geïllustreerd worden door een hypothese.

1. We gaan dus de *prevalentie* van conflict en geweld na volgens de definitie van Brownridge & Halli (1999), namelijk de mate waarin conflictueus en gewelddadig gedrag dat opgenomen is in de Conflict Tactic Scales voorkomt tussen siblings in nieuw samengestelde gezinnen in vergelijking met traditionele gezinnen in de 6 maanden voorafgaand aan het onderzoek. Het opzet van dit onderzoek brengt ons tot de hypothese dat er meer conflict en geweld voorkomt in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen.
2. Vooral de jongste sibling vormt het doelwit van agressie (Berndt & Bulleit, 1985; in Newman, 1994) en vooral de oudste sibling initieert negatieve siblinginteracties en siblinggeweld (Graham-Bermann et al., 1994). Bovendien is de mate van agressie het grootst wanneer het leeftijdsverschil tussen de siblings kleiner is dan 3 jaar (Sanders, 2004). Hierop gebaseerd en op onze hypothese dat siblings in nieuw samengestelde gezinnen meer geweld hanteren tegenover elkaar dan in traditionele gezinnen, verwachten we dat de oudste sibling zich meer conflictueus en gewelddadig opstelt dan de jongste sibling en dat er zich meer conflict en geweld afspeelt tussen siblings met een klein

leeftijdsverschil in nieuw samengestelde gezinnen in vergelijking met traditionele gezinnen.

3. De literatuur over de relatie tussen siblingconflict en –geweld en de geslachtsamenstelling van het siblingkoppel is niet eenduidig. Daarom beperken we ons hier tot de onderzoeksvraag naar de relatie hiertussen in nieuw samengestelde gezinnen in vergelijking met traditionele gezinnen.
4. Kinderen uit gescheiden gezinnen beschikken gemiddeld over minder sociale vaardigheden dan kinderen uit nucleaire gezinnen (Bray, 1998, 1999; in Hetherington, 1999) en weinig sociale vaardigheden leiden tot siblingconflict (Stormshak et al., 1996). Onze verwachting houdt dan ook in dat kinderen in nieuw samengestelde gezinnen over minder sociale vaardigheden beschikken dan kinderen in traditionele gezinnen, wat een hoger percentage verklaart aan siblingconflict en –geweld in nieuw samengestelde gezinnen dan traditionele gezinnen.
5. Agressie en conflict tussen siblings zijn gerelateerd met overdreven controle van de moeder in de relatie met haar kinderen (Volling & Belsky, 1992; in Sanders, 2004). Turner et al. (2007) geven aan dat een autoritaire opstelling van ouders in nieuw samengestelde gezinnen leidt tot meer siblinggeweld. Onze hypothese houdt in dat moeders in nieuw samengestelde gezinnen zich vaker bestraffend en restrictief opstellen dan in traditionele gezinnen, wat een hoog voorkomen van siblingconflict en -geweld in nieuw samengestelde gezinnen tot gevolg heeft.
6. Affectief gedrag van de vader is geassocieerd met prosociaal gedrag in de siblingrelatie (Volling & Belsky, 1992; in Sanders, 2004) en weinig siblingconflicten (Célestin-Westreich, 1999). In nieuw samengestelde gezinnen toont het oudste kind zich minder behulpzaam en vriendelijk naar zijn siblings toe (Dunn et al., 1998). Omgekeerd veronderstellen we dat een lage mate van prosociaal gedrag van de vader samenhangt met meer siblingconflict in het algemeen dat deze relatie zich sterker voordoet in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen.
7. De associatie tussen siblingconflict en differentiële ouderlijke aanpak is sterk in gezinnen die stress ervaren (Sanders, 2004), zoals nieuw samengestelde gezinnen. Tevens stellen moeders in nieuw samengestelde gezinnen zich meer controlerend opstellen dan vaders. Dit impliceert dat eenzelfde kind verschillend wordt behandeld door moeder en vader in een nieuw samengesteld gezin (Hetherington, 1999). Voorgaande omvat dan ook onze hypothese en we verwachten verder dat dit samenhangt met een frequent voorkomen van siblingconflict en –geweld.

8. Tenslotte draagt een hoge mate van conflict tussen de ouders bij tot siblinggeweld (Dillen et al., 2006). Nieuw samengestelde gezinnen tonen een associatie met negativiteit in de partner-relatie (Dunn et al., 1998). Hierbij aansluitend luidt onze hypothese dat ouders in nieuw samengesteld gezinnen meer conflict ervaren dan ouders in traditionele gezinnen, wat leidt tot een hoger voorkomen aan siblinggeweld in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen.

2. Opzet en uitvoering van het onderzoek

2.1. Proefgroep

Voor dit onderzoek bevroegen we leerlingen van het lager onderwijs in Limburg en Brussel. We hebben scholen uit Hasselt en Brussel zowel schriftelijk als telefonisch gecontacteerd om een voldoende aantal leerlingen en dus mogelijke deelnemers te bereiken. Twee scholen uit Hasselt, Vrije Basisschool De kameleon en Vrije Basisschool Sint Martinus, en 3 scholen uit Brussel; Basisschool Harenheide, Basisschool Kakelbont en Lagere school 't Klavertjevier, hebben positief gereageerd op onze vraag om deel te nemen aan dit thesisonderzoek. Vrije Basisschool – Elen, Vrije Basisschool – Lanklaar en Basisschool De Regenboog – Bree hebben we kunnen bereiken via kennissen die op deze scholen werken. In alle scholen werden leerlingen van het 3de studiejaar tot en met het 6de studiejaar ondervraagd.

Ook ouders werden schriftelijk gecontacteerd om toestemming te vragen of hun kind mocht deelnemen aan het onderzoek, aangezien dit zich richt tot factoren van het gezin. Verder was er een korte vragenlijst over demografische kenmerken aan de ouders gericht wegens de te hoge moeilijkheidsgraad voor de kinderen. Tevens vroegen we de leerkrachten om de demografische kenmerken van elk kind van hun klas, omdat niet alle ouders hun korte vragenlijst hadden ingevuld en zodat de representativiteit kon nagegaan worden van de deelnemers ten opzichte van de totale doelgroep.

Onze experimentele groep bestaat uit 14 jongens en 12 meisjes. 2 van de ondervraagde kinderen zijn 8 jaar, 6 zijn er 9 jaar, 4 zijn 10 jaar, 8 zijn er 11 jaar en 4 zijn er 12 jaar. 13 deelnemers hadden een mannelijke sibling gekozen om de vragen over in te vullen en 11 hadden een vrouwelijke sibling gekozen. 7 deelnemers behoren tot een mannelijk siblingpaar, 4 tot een vrouwelijk siblingpaar en 13 tot een koppel met een gemengde sekse. De leeftijden van de siblings bedragen 1 jaar, 4 jaar, 5 jaar, 6 jaar, 4 keer 7 jaar, 2 keer 8 jaar, 4 keer 9 jaar, 2 keer 10 jaar, 11 jaar, 12 jaar, 2 keer 14 jaar, 3 keer 15 jaar en een maal 18 jaar. 10 deelnemers zijn jonger of even oud als hun gekozen sibling en 14 ouder dan hun sibling. 2 kinderen verschillen niet in leeftijd van hun gekozen sibling, 2 verschillen er 9 jaar, 3 verschillen er 8 jaar, 4 verschillen er 2 jaar, een verschilt er 5 jaar, een verschilt er 7 jaar en ook een verschilt 9 jaar met zijn/ haar sibling. 18 kinderen delen beide ouders en zijn dus volledig biologisch verwante siblings. 6 siblingparen zijn halfsiblings. Geen enkel van de deelnemende kinderen uit een nieuw samengesteld gezin heeft een stiefsibling of heeft een stiefsibling gekozen om de vragen over in te vullen. 9 kinderen leefden in een stiefvadergezin en 3 in een stiefmoedergezin. 5 kinderen leven in een woonsituatie met co-ouderschap en ook 5 kinderen wonen minder dan 5 jaar in hun huidige woonsituatie. 12 kinderen leven in het totaal altijd bij een andere sibling, 6 kinderen bij 2 siblings, 4 kinderen bij 3 siblings, een kind bij 4 siblings en een kind bij 5 siblings.

2.2. Beschrijving en verantwoording van de meetinstrumenten

Om dit onderzoek uit te werken, hebben we een kwantitatieve analyse genomen. We hebben kinderen van het 3de studiejaar tot en met het 6de studiejaar ondervraagd aan de hand van een enquête met gesloten vragen, omdat op deze manier snel veel respondenten kunnen bereikt worden.

Allereerst werden er enkele vragen over het kind en de sibling die het kind gekozen had om de vragenlijst over in te vullen, bevroegd. Daarnaast werden nog 3 vragenlijsten gebruikt, die we hierna afzonderlijk bespreken. De blanco vragenlijsten zijn opgenomen in de bijlage.

2.2.1. Conflict Tactics Scale (CTS)

De Conflict Tactics Scales is een zelfrapportagevragenlijst. Deze schaal beschouwt geweld als een manier om met conflict om te gaan en kan eveneens gebruikt worden om geweld tussen siblings na te gaan. Omdat conflict deel uitmaakt van het dagelijks leven moeten vragen hieromtrent heel specifiek aan de respondenten gevraagd worden. Tevens worden bepaalde tactieken om met conflict om te gaan, zoals fysiek geweld, niet maatschappelijk aanvaard. Hierdoor worden ze niet spontaan vernoemd. Daarom zijn gestructureerde methoden, zoals de CTS, nodig (Strauss, 1979).

De items worden beantwoord aan de hand van de volgende mogelijkheden; nooit, 1 keer, 2 keer, 3 tot 5 keer, 6 tot 10 keer, 11 tot 20 keer, meer dan 20 keer en 'ik weet het niet'. Deze antwoordmogelijkheden krijgen de respectievelijke waarden; 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6 en 'missing value'. De scoring gebeurt heel simpel door de waarden van de antwoord categorieën op te tellen voor elke subschaal; redeneren, verbale agressie en geweld. Tevens toont dit instrument gemiddelde tot hoge waarden aan betrouwbaarheid en is er ondersteuning gevonden voor construct en concurrent validiteit (Strauss, 1979). Dit komt overeen met een tweede studie (Strauss et al., 1988) die aangeeft dat de vragen gebruikt in de schaal leiden tot consistente rapportages van geweld in het gezin. Een voordeel van de CTS is dat de items omtrent geweld op het einde van de vragenlijst komen. Dit veronderstelt dat deelnemers zich geëngageerd voelen en verdergaan met de vragen. De definitie van de CTS houdt echter geen rekening met de mogelijke gevolgen van geweld, zoals letsel. De focus van de CTS laat tevens niet toe geweld na te gaan in situaties die niet draaien rond 'conflict tussen interesses' (Strauss et al., 1988).

We vroegen aan het deelnemende kind hoe vaak hij/zij de conflicttactieken van de CTS, waaronder geweld, heeft gebruikt tegenover zijn/haar sibling in de 6 maanden voorafgaand aan het onderzoek. Het is kenmerkend voor siblinggeweld dat rollen vaak wisselen in die zin dat daders op het ene of andere moment ook slachtoffers worden en omgekeerd (Dillen et al., 2006). Daarom werd er eveneens aan het kind gevraagd hoe vaak hij/zij ervoer dat de sibling deze tactieken heeft gebruikt tegenover hem/haar in diezelfde 6 maanden. Verder gaan we het voorkomen van

conflicten tussen de ouders als samenhangende factor met siblinggeweld vergelijken tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen door aan het kind te vragen afzonderlijk beide ouders te beoordelen op hoe vaak zij de conflict tactieken van de CTS hebben gebruikt bij conflicten tussen elkaar, eveneens in dezelfde 6 maanden. Het voordeel van deze laatste benadering is dat het vergeten van geweld wordt geminimaliseerd. Doch zijn er ook nadelen aan verbonden, namelijk dat de omvang van het probleem wordt overschat en dat gewelddadige gebeurtenissen als meer recent worden onthouden dan werkelijk het geval is (Brownridge & Halli, 1999). Let wel op dat we in dit onderzoek telkens de ouderfiguur beogen in het gezin waar het kind verblijft. In het geval van co-ouderschap, de ouderfiguren in het gezin van de moeder. Indien deze geen partner heeft, kiezen we pas het gezin van de vader.

2.2.2. Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

Deze vragenlijst is bedoeld voor het beoordelen van de psychosociale aanpassing van kinderen en adolescenten en kan ingevuld worden door 11- tot 16-jarigen (van Widenfelt, Goedhart, Treffers & Goodman, 2003). De vragenlijst bestaat uit 5 schalen: emotionele symptomen, gedragsproblemen, peer problemen, hyperactiviteit en aandacht en pro sociaal gedrag. Een voordeel van de SDQ is dat het een korte vragenlijst is, waardoor respondenten sneller geneigd zijn om mee te werken. Dit heeft een positieve invloed op de nauwkeurigheid. De 25 items worden beantwoord aan de hand van een van de 3 mogelijke responsen; niet waar; een beetje waar en zeker waar, dewelke de respectievelijk de waarden; 0, 1 en 2, krijgen. De interne consistentie voor de subschalen ingevuld door de 'normale' bevolkingsgroep van kinderen is aanvaardbaar. Ook in een Nederlandse studie werd dit teruggevonden (gemiddelde Cronbach Alpha van 0.64). Tevens werd er ondersteuning gevonden voor 'concurrent validity' door correlaties te onderzoeken tussen de schalen van de SDQ en de CBCL/YSR. We gaan via de schaal Pro sociaal gedrag de sociale vaardigheden van kinderen tussen 8 en 12 jaar na.

2.2.3. Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG)

De Schaal voor Ouderlijk Gedrag steunt op een sociaal interactioneel denkkader. Hierbij gaat men ervan uit dat ouder-kind interacties een essentiële invloed uitoefenen op het sociaal gedrag van kinderen. We gebruiken deze vragenlijst, omdat ze refereert naar meer concreet gedrag van ouders. De SOG richt zich op ouders of kinderen, in dit onderzoek, tussen 8 en 12 jaar. Binnen deze leeftijdsgroep bevinden zich eveneens mijn deelnemers.

De afnameduur kan op 10-15 minuten worden geschat. De items worden beantwoord aan de hand van een 5-punten Likertschaal, gaande van 1 (= (bijna) nooit) tot 5 (= (bijna) altijd). Na afname kunnen scores berekend worden voor 9 schalen. (Bijna) nooit krijgt score 1, weinig krijgt score 2, soms krijgt score 3, vaak krijgt score 4, en (bijna) altijd krijgt score 5. Enkel item 9 wordt andersom gescoord. Deze schaal bestaat uit 9 subschalen: autonomie, straffen, positief ouderlijk gedrag, hard straffen, monitoring, regels, negeren, materieel belonen en inconsequent straffen. De betekenis van de schaal straffen is het laten volgen van een straf op ongewenst gedrag. Hoe hoger de score, hoe meer er wordt gestraft bij ongewenst gedrag. Een zeer lage score kan wijzen op een gebrek aan alternatieven voor gepaste straffen bij ongewenst gedrag van het kind. De schaal

positief ouderlijk gedrag omvat (a) items dewelke verwijzen naar het samen problemen oplossen met het kind, (b) items dewelke verwijzen naar betrokkenheid en (c) items dewelke verwijzen naar het op een sociale manier belonen van gewenst gedrag. Hoe hoger de score, hoe hoger de mate van positief ouderlijk gedrag. Hard straffen is een schaal dewelke fysiek bestraffen van ongewenst gedrag inhoudt. (Van Leeuwen, 2002).

De structuur van 9 schalen wordt grotendeels teruggevonden bij verschillende respondenten (ouders en kinderen). De interne consistentie blijkt gematigd tot goed te zijn voor het merendeel van de schalen. Enkel schalen met een klein aantal vragen, zoals inconsistent straffen (5 vragen) hebben een lagere interne consistentie. Ook worden er positieve correlaties gevonden tussen de beoordelingen van kinderen en hun ouders en is er ondersteuning gevonden voor construct validiteit (Van Leeuwen & Vermulst, 2004).

Om de restrictieve en straffende opvoedingsstijl van de moeder na te gaan, zijn we vooral geïnteresseerd in de schalen straffen en hard straffen. In het Nederlands taalgebied zijn geen vragenlijsten voorhanden dewelke expliciet ouderlijk gedrag bevragen (Langemijer, Pijnenburg & Veerman, 1997; in Van Leeuwen, 2002). Tevens kunnen affectie, warmte en prosociaal gedrag onzes inziens ontegensprekelijk beschouwd worden als positieve ouderlijke gedragingen. Vandaar dat we de ouderlijke gedragingen van de vader ruimer gaan bekijken met deze schaal. Als laatste kan ook een verschillende aanpak vanwege de moeder en de vader ten aanzien van een kind met deze schaal nagegaan worden, door de vragenlijst dewelke het kind over de moeder heeft ingevuld te vergelijken met de vragenlijst over de vader.

Vooraleer we overgaan tot de bespreking van de resultaten, is het aangewezen om rekening te houden met de interne consistentie van de gebruikte schalen en de representativiteit van de geselecteerde populatie in dit onderzoek.

2.3. Procedure

De gegevens van die 24 cases werden gegroepeerd in tabellen van Microsoft Access. Daarna werden deze tabellen via Microsoft Excell gekopieerd naar SPSS Statistics 17.0. Met dit programma werden alle berekeningen en analyses gemaakt.

2.3.1. Vooronderzoek

Allereerst hebben we in een klas van de Basisschool De Regenboog een vooronderzoek gedaan. De bedoeling hiervan was om na te gaan of kinderen die tot onze doelgroep behoren, de vragen begrepen. We hebben de vragen van elke vragenlijst samen met de kinderen overlopen, terwijl zij aangaven als er iets niet duidelijk was. We lieten dan kinderen die de vraag wel begrepen hierop antwoordden. Aan de hand van deze uitleg hebben we de vragen aangepast voor het verdere onderzoek. Bijvoorbeeld: Hoeveel keer heb jij gedreigd jouw broer of zus te slaan of gedreigd iets naar jouw broer of zus te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt

gezegd dat jij jouw broer/zus zal slaan of iets naar hem/haar zal gooien, maar jij hebt dit niet echt gedaan)?

2.3.2. Interne consistentie van de schalen

2.3.2.A. Conflict Tactics Scale (CTS)

Bij de berekening van de interne consistentie van de subschalen zijn we in eerste instantie op een probleem gestuit. Veel respondenten hadden 'ik weet het niet' ingevuld als antwoord op items en deze antwoordcategorie wordt behandeld als een 'missing value'. Als oplossing hiervoor hebben we de cases met missing values weggelaten voor de kernschalen, namelijk de CTS van het kind over zichzelf en over de sibling. Dit hebben we enkel gedaan voor de traditionele gezinnen, aangezien we slechts 12 nieuw samengestelde gezinnen konden bereiken. De uiteindelijke resultaten van de subschalen voor onze populatie dragen voldoende bij aan de opzet van dit onderzoek. Enkel de betrouwbaarheid van de subschaal redeneren sibling is laag. Bovendien toont Item 3 van deze subschaal een negatieve Cronbach Alpha if Item Deleted van $-.159$, wat impliceert dat er een negatieve co-variantie tussen de items bestaat. Dit gaat in tegen de voorwaarden van een betrouwbaarheidsanalyse. Hierdoor gaan we deze schaal en dus ook de overeenkomstige schaal, redeneren kind, niet opnemen in onze verdere analyses.

Tabel 1: Interne consistentie van de subschalen voor de kinderen en hun siblings

<i>Subschaal</i>	<i>Interne consistentie (Cronbach's Alpha)</i>
Redeneren kind	.800
Verbale agressie kind	.855
Geweld kind	.902
Redeneren sibling	.500
Verbale agressie sibling	.855
Geweld sibling	.899

De interne consistentie van de subschalen ingevuld door het kind over het voorkomen van conflict tactieken van de moeder en vader afzonderlijk in conflict met elkaar, blijkt acceptabel. Enkel de interne consistentie van de subschaal redeneren van het kind over de moeder is laag. Tevens heeft hier Item 2 een negatieve Cronbach Alpha if Item Deleted, wat ingaat tegen de voorwaarden van een betrouwbaarheidsanalyse. Hierdoor gaan we deze schaal en de overeenkomstige schaal van de vader niet gebruiken in onze verdere analyses.

Tabel 2: Interne consistentie van de subschalen voor de moeders en de vaders van de kinderen

<i>Subschaal</i>	<i>Interne consistentie (Cronbach's Alpha)</i>
Redeneren moeder	.339
Verbale agressie moeder	.865
Geweld moeder	.931
Redeneren vader	.764
Verbale agressie vader	.844
Geweld vader	.942

2.3.2.B. Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

De berekening van de interne consistentie van de subschaal pro sociaal gedrag levert een voldoende hoge Cronbach's Alpha op ($p=.678$). De schaal draagt dus voldoende bij aan de opzet van dit onderzoek.

2.3.2.C. Schaal voor Ouderlijke Opvoeding (SOG)

Ook de subschalen van de SOG tonen voor onze populatie acceptabele Cronbach's Alpha's en sluiten dus aan bij wat we willen nagaan met ons onderzoek. Wel hebben we item 2 van de subschalen straffen verwijderd om de interne consistentie op te krikken. Het verschil in interne consistentie tussen de subschaal straffen met item 2 en zonder item 2 kan men vergelijken in de bijlagen.

Tabel 3: Interne consistentie van de subschalen voor de moeders en de vaders van de kinderen

<i>Subschaal</i>	<i>Interne consistentie (Cronbach's Alpha)</i>
Straffen moeder	.636
Positief ouderlijk gedrag moeder	.920
Hard straffen moeder	.906
Straffen vader	.682
Positief ouderlijk gedrag vader	.923
Hard straffen vader	.769

2.3.3. Representativiteit

In het totaal hebben we aan 664 kinderen de brieven voor de ouders met het toestemmingsstrookje uitgedeeld. 246 kinderen hadden toestemming gekregen en uiteindelijk hebben er 198 deelgenomen. De overige kinderen waren ziek, hadden geen siblings of kwamen uit een eenoudergezin. 12 kinderen verbleven minstens een keer om de week in een nieuw samengesteld gezin. Om de statische kracht te vrijwaren, hebben we de cases uit de traditionele gezinnen met missing values voor de kernvragenlijsten, namelijk de CTS over het kind zelf en zijn/haar sibling, verwijderd. Er bleven 46 cases over, die we vervolgens hebben gematcht met de 12 kinderen uit de nieuw samengestelde gezinnen achtereenvolgens en respectievelijk op basis van belang; geslacht en leeftijd van het kind, geslacht en leeftijd van de sibling, aantal siblings en etniciteit. Uiteindelijk weerhielden we dus 24 cases, waarop we onze analyses hebben uitgevoerd.

Vervolgens zijn we de representativiteit van de 58 cases die bruikbaar zijn voor analyses ten op zichte van de totale proefgroep nagaan. Ook hebben we onderzocht of onze 12 experimentele cases verschillen van onze 12 controle cases. Dit hebben we gedaan op basis van selectie voor de uiteindelijke steekproef als grouping variable voor de eerst representativiteitsanalyse en op basis van gezin voor de tweede analyse. De test variabelen bestaan uit gezin, enkel voor de eerste analyse, geslacht, leeftijd, aantal siblings, etniciteit, leeftijdsgroep moeder en vader, beroepsgroep moeder en vader en school voor beide analyses. Representativiteit werd nagegaan met een Chi-Square voor nominale variabelen en een Mann-Whitney Test (U) of Independent-Samples T Test (t) voor interval variabelen. Hiervoor moest allereerst de normaliteit van de verschillende ordinale variabelen worden nagegaan aan de hand van een Kolmogorov-Smirnov test. Geen enkel van de interval schalen (leeftijd kind, leeftijdsgroep moeder en vader en aantal siblings) voor zowel de eerste representativiteitsanalyses als de tweede bleken normaal verdeeld. Dit wil zeggen dat we voor de interval schalen een Mann-Whitney gebruikten. De 58 cases bruikbaar voor analyse bleken representatief te zijn ten opzicht van de totale proefgroep voor geslacht, aantal siblings, leeftijdsgroep moeder en vader, en beroepsgroep moeder en vader. Ze verschilden echter van de totale proefgroep inzake type gezin (traditioneel of nieuw samengesteld gezin), leeftijd, etniciteit en de school waar ze les volgden. Onze 12 experimentele cases verschilden niet significant van onze 12 controle cases voor alle variabelen. De normaliteit en representativiteit vindt men respectievelijk in onderstaande tabellen terug.

Tabel 4: Normaliteit van de interval variabelen van de geselecteerde cases t.o.v. de totale steekproef

<i>Variabelen</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Statistic</i>	<i>Df</i>	<i>Sign.</i>
Leeftijd kind	9.98	1.25	.145	592	.000
Leeftijdsgroep moeder	3.36	1.03	.195	439	.000
Leeftijdsgroep vader	3.95	1.33	.250	405	.000
Aantal siblings	1.61	1.23	.255	556	.000

Noot: M=gemiddelde; SD=standaardafwijking; sign. t.o.v. .05

Tabel 5: Normaliteit van de interval variabelen van de experimentel cases t.o.v. de controle cases

<i>Variabelen</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Statistic</i>	<i>Df</i>	<i>Sign.</i>
Leeftijd kind	10.29	1.23	.217	24	.005
Leeftijdsgroep moeder	3.36	1.09	.311	22	.000
Leeftijdsgroep vader	3.71	0.90	.243	21	.002
Aantal siblings	1.83	1.11	.293	23	.000

Noot: M=gemiddelde; SD=standaardafwijking; sign. t.o.v. .05

Tabel 6: Representativiteit van de variabelen van de geselecteerde cases t.o.v. de totale steekproef

Variabelen	Chi-Square Value	Df	Sign.
Gezin	18.658	2	.000
Geslacht kind	1.236	1	.266
Beroepsgroep moeder	9.414	3	.240
Beroepsgroep vader	6.157	4	.188
Etniciteit	9.316	2	.009
School	32.616	7	.000

Noot: sign. t.o.v. .05

Variabelen	Niet geselecteerd		Selectie		Mann-Whitney U	Sign.
	Mean Rank	Sum of Ranks	Mean Rank	Sum of Ranks		
Leeftijd kind	292.02	155940.00	337.72	19588.00	13 095.00	.047
Leeftijdsgroep moeder	219.00	84533.00	227.30	12047.00	9 842.00	.639
Leeftijdsgroep vader	202.30	71413.50	207.72	10801.50	8 932.50	.744
Aantal siblings	275.44	137443.00	305.32	17403.00	12 693.00	.159

Noot: sign. t.o.v. .05

Tabel 7: Representativiteit van de variabelen van de experimentele cases t.o.v. controle cases

Variabelen	Chi-Square Value	Df	Sign.
Geslacht kind	0.000	1	1.00
Beroepsgroep moeder	6.107	3	.106*
Beroepsgroep vader	3.716	4	.446**
Etniciteit	0.683	2	.711
School	11.333	6	.079***

Noot: sign. t.o.v. .05; *6 cells (75%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .48; **10 cells (100%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .45; ***14 cells (100%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .50

Variabelen	TG		NSG		Mann-Whitney U	Sign.
	Mean Rank	Sum of Ranks	Mean Rank	Sum of Ranks		
Leeftijd kind	12.71	152.50	12.29	147.50	69.50	.882
Leeftijdsgroep moeder	12.54	150.50	10.25	102.50	47.50	.375
Leeftijdsgroep vader	11.58	139.00	10.22	92.00	47.00	.598
Aantal siblings	11.42	137.00	12.64	139.00	59.00	.638

Noot: sign. t.o.v. .05, TG= traditionele gezinnen, NSG= nieuw samengesteld gezinnen

2.3.4. Samenstelling van de variabelen

Daar we verschillen in siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen nagaan en deze afhankelijke variabelen en eveneens enkele samenhangende factoren uit meerdere schalen bestaan, werden enkele schalen samengevoegd. Zo hebben we de subschalen verbale agressie en geweld van het kind over zich zichzelf en respectievelijk de sibling opgeteld. Dit hebben we eveneens gedaan voor dezelfde subschalen van respectievelijk de moeder en de

vader. Ook hebben we de schalen straffen en hard straffen van respectievelijk de moeder en de vader samengevoegd. Verder hebben de schaal straffen en hard straffen van de moeder afgetrokken van dezelfde schaal van de vader en de schaal positief ouderlijk gedrag van de moeder afgetrokken van ook dezelfde schaal van de vader. Dit om nieuwe variabelen te creëren die ons toelaten het verschil in ouderlijke opvoeding na te gaan op basis van straffen en hard straffen, en positief ouderlijk gedrag.

2.4. Statistische methodes

De parametrische test Independent-Samples T Test (t) werd gebruikt om eventuele significante verschillen tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen inzake verbale agressie en geweld na te gaan, omdat deze schalen normaal verdeeld bleken te zijn. Tevens wilden we het verschil tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen van de samenhangende factoren op siblingconflict en –geweld nagaan. Aangezien onze steekproef maar uit 12 experimentele en 12 controle cases bestaat, zou onze populatie per onafhankelijke variabele paar (type gezin en samenhangende factor) te klein worden. Hierdoor konden we geen Multivariate Variantie-analyse toepassen. Daarom zijn we overgegaan tot het onderzoek of deze samenhangende factoren verschillend voorkomen in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen aan de hand van de Chi-Square en Mann-Whitney Test (U) of Independent-Samples T Test (t), afhankelijk van de normaliteit van de variabelen. Indien dit het geval is, kunnen de correlaties (Pearson correlatiecoëfficiënt (r) (normaal verdeeld) of de Spearman correlatiecoëfficiënt (p) (niet normaal verdeeld)) worden nagegaan tussen de verschillende samenhangende factoren en de kernschalen verbale agressie en geweld om also een uitspraak te kunnen doen over de relatie tussen deze factoren met siblingconflict en –geweld.

2.5. Opmerkingen

Met de duur van het bestaan en dus stabilisatie van nieuw samengestelde gezinnen hebben we echter geen rekening kunnen houden, omdat we slechts 12 nieuw samengestelde gezinnen konden bereiken. Ook hebben we geen rekening kunnen houden met handicaps en/of psychopathologieën van de kinderen, de siblings en/of hun ouders. Omdat andere etnische achtergronden en culturen vaak een heel verschillende betekenis geven aan een gezin en geweld, wouden wij ons in deze studie beperken tot gezinnen met een Belgische etniciteit. Hier zijn we uiteindelijk van teruggekomen, eveneens omwille van de kleine steekproef.

Hoofdstuk 3: Resultaten

1. Analyse volgens de onderzoeksvragen

1.1. Verschil van siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

Voor dit onderzoek hebben we gebruik gemaakt van de Conflict Tactics Scale (CTS) om na te gaan of er een verschil is in siblingconflict- en geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

Tabel 8: Normaliteit van de kernschalen

<i>Schalen</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Statistic</i>	<i>df</i>	<i>Sign.</i>
Verbale agressie kind en sibling	25.76	18.28	.154	21	.200*
Geweld kind en sibling	20.30	19.46	.168	23	.091

Noot: M=gemiddelde; SD=standaardafwijking; sign. t.o.v. .05; *This is a lower bound of the true significance

Tabel 9: Verschil in gemiddelden en significanties tussen traditionele gezinnen (TG) en nieuw samengestelde gezinnen (NSG) voor de kernschalen of conflictacties

<i>Schalen</i>	<i>TG</i>		<i>NSG</i>		<i>Equal variances assumed</i>				
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i>	<i>Sign.</i>	<i>T</i>	<i>Df</i>	<i>Sign.</i>
Verbale agressie kind en sibling	21.08	14.58	32.00	21.61	2.28	.147	-1.39	19	.182
Geweld kind en sibling	18.58	21.39	22.18	17.96	0.40	.536	-0.44	21	.668

Noot: M=gemiddelde; SD=standaardafwijking; sign. t.o.v. .05

1.1.1. Verbale agressie

In de literatuur staat er weinig vermeld over verbale agressie in de siblingrelatie in nieuw samengestelde gezinnen. In dit onderzoek richten wij ons daar eveneens op. Aangezien ook deze schaal normaal verdeeld is, konden we overgaan tot een Independent-Samples T Test. We konden equal variances veronderstellen ($F=2.28$, $sign.=.147$), maar uit onze bevindingen bleek echter dat er geen significante verschillen ($t(19)=-1.39$, $sign.=.182$) terug te vinden zijn tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

1.1.2. Geweld

De Independent-Samples T Test, wegens de normale verdeling van deze schaal, gaf aan dat we equal variances konden veronderstellen ($F=0.40$, $sign.=.536$). Deze test vond dat er geen significant verschil ($t(21)=-0.44$, $sign.=.668$) was in het voorkomen van siblinggeweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

1.2. Samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

1.2.1. Het voorkomen van de samenhangende factoren in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

Tabel 10: Normaliteit van de samenhangende factoren

<i>Schalen</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Statistic</i>	<i>Df</i>	<i>Sign.</i>
Geboortevolgorde	0.58	0.50	.379	24	.000
Leeftijdsverschil	2.96	1.92	.283	24	.000
Sociale vaardigheden kind	7.13	2.01	.127	24	.200*
Verbale agressie ouders	5.29	8.72	.318	21	.000
Geweld ouders	3.55	9.21	.427	22	.000
Straffen en hard straffen moeder	18.25	6.48	.140	24	.200*
Positief ouderlijk gedrag vader	29.33	11.77	.950	24	.200*
Straffen en hard straffen ouders	1.26	7.34	.127	24	.200*
Positief ouderlijk gedrag ouders	3.04	9.85	.207	24	.009

Noot: M=gemiddelde; SD=standaardafwijking; sign. t.o.v. .05; *This is a lower bound of the true significance

Tabel 11: Verschil in gemiddelden en significanties tussen traditionele gezinnen (TG) en nieuw samengestelde gezinnen (NSG) voor de samenhangende factoren

Schalen	TG		NSG		Equal variances assumed				
	M	SD	M	SD	F	Sign.	T	Df	Sign.
	Sociale vaardigheden kind	7.33	1.83	6.92	2.23	.337	.567	.500	22
Straffen en hard straffen moeder	17.21	6.53	19.29	6.54	.007	.932	-.781	22	.433
Positief ouderlijk gedrag vader	29.37	12.37	30.50	11.66	.001	.970	-.231	22	.819
Straffen en hard straffen ouders	-0.02	5.15	2.54	9.09	4.17	0.53	-.850	22	.405

Noot: M=gemiddelde; SD=standaardafwijking; sign. t.o.v. .05

Schalen	TG		NSG		Mann-Whitney U	Sign.
	Mean Rank	Sum of Ranks	Mean Rank	Sum of Ranks		
Geboortevolgorde	11.50	138.00	13.50	162.00	60.00	.418
Leeftijdsverschil	12.83	154.00	12.17	146.00	68.00	.809
Verbale agressie ouders	13.27	146.00	8.50	85.00	30.00	.069
Geweld ouders	12.13	145.50	10.75	107.50	52.50	.528
Positief ouderlijk gedrag ouders	10.50	126.00	14.50	174.00	48.00	.164

Noot: sign. t.o.v. .05

<i>Variabelen</i>	<i>Chi-Square Value</i>	<i>Df</i>	<i>Sign.</i>
Geslachtssamenstelling	.220*	2	.896

Noot: sign. t.o.v. .05; *4 cells (66.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2.00

1.2.1.A. Geboortevolgorde van en leeftijdsverschil tussen de siblings

We wilden eveneens onderzoeken of het verband tussen geboortevolgorde en leeftijdsverschil, en siblingconflict en-geweld sterker is in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen. Vandaar dat we de verschillen in voorkomen van deze factoren onderzochten tussen beide gezinstypes. Dit deden we aan de hand van twee Mann-Whitney testen, omdat beide variabelen niet normaal verdeeld waren. Uit onze bevindingen echter bleek dat er geen significante verschillen terug te vinden zijn tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen wat betreft zowel geboortevolgorde (($U=60.00$, sign.=.418) als leeftijdsverschil ($U=68.00$, sign.=.809).

1.2.1.B. Geslachtssamenstelling van de siblings

In de literatuur vinden we dat geslachtssamenstelling een invloed heeft op siblingconflict en - geweld. Nu zijn we benieuwd of dit verband sterker is in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen. Vandaar dat we nagingen of er verschillen zijn in het voorkomen hiervan tussen beide gezinsvormen via de Chi-Square test. Wij vonden geen significant verband ($X^2(2)=.220$, sign.=.896) in het voorkomen van de geslachtssamenstelling van het siblingpaar tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen, wat wil zeggen deze factor hetzelfde voorkomen vertoont in beide gezinstypes.

1.2.1.C. Sociale vaardigheden van het ondervraagde kind

Tevens werd onderzocht of er zich verschillen bevonden tussen kinderen van traditionele en nieuw samengestelde gezinnen voor sociale vaardigheden van het kind die heeft deelgenomen aan dit onderzoek, aan de hand van een Independent-Samples T Test. Dit omdat deze schaal normaal verdeeld is. We konden uitgaan van equal variances ($F=.337$, sign.=.567). Er werd geen significant verschil ($t(22)=-.500$, sign.=.622) gevonden voor sociale vaardigheden van het ondervraagde kind tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

1.2.1.D. Straffen en hard straffen moeder

We onderzochten ook of er zich verschillen bevinden tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen voor straffen en hard straffen van de moeder naar het ondervraagde kind toe aan de hand van een Independent-Samples T Test. Dit omdat deze variabele normaal verdeeld bleek te

zijn. We konden uitgaan van equal variances ($F=.007$, $\text{sign}=.932$). Er werd geen significant verschil ($t(22)=-.781$, $\text{sign}=.433$) gevonden voor straffen en hard straffen van de moeder naar het ondervraagde kind toe tussen kinderen uit traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

1.2.1.E. Positief ouderlijk gedrag vader

Verschilt positief ouderlijk gedrag van de vader naar het deelnemende kind toe in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen? Om dit na te gaan en omdat deze variabele normaal verdeeld was, gebruikten we de Independent-Samples T Test. We konden equal variances veronderstellen ($F=.001$, $\text{sign}=.970$) en er bleek geen significant verschil ($t(22)=-.231$, $\text{sign}=.819$) te zijn tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen inzake positief ouderlijk gedrag van de vader naar de participant toe.

1.2.1.F. Straffen en hard straffen ouders

Is het verschil in straffen en hard straffen tussen de moeder en de vader groter in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen? Om een differentiële ouderlijke aanpak wat betreft straffen naar het ondervraagde kind in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen toe te onderzoeken, gebruikten we een Independent-Samples T Test. Ook hier konden we equal variances veronderstellen ($F=4.17$, $\text{sign}=0.53$). Uit dit onderzoek kwam er echter geen significant verschil ($t(22)=-.850$, $\text{sign}=.405$) voort in differentiële ouderlijk straffen naar het kind toe tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

1.2.1.G. Positief ouderlijk gedrag ouders

Om het tweede luik van differentiële ouderlijke aanpak naar het ondervraagde kind toe te onderzoeken, vertrokken we van het verschil in positief ouderlijk gedrag tussen beide ouders. We gingen na of dit verschil significant is tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen met een Mann-Whitney test. Onze bevindingen toonden geen significant verschil ($U=48.00$, $\text{sign}=.164$) in positief ouderlijk gedrag naar de deelnemer toe tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen.

1.2.1.H. Verbale agressie ouders

In dit onderzoek richten wij ons eveneens op de invloed van verbale agressie van de ouders. Aangezien deze variabele niet normaal verdeeld was, gebruikten we een Mann-Whitney test om eventuele verschillen na te gaan. Onze bevindingen schoven echter geen significante verschillen ($U=30.00$, $\text{sign}=.069$) naar voor zijn tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen wat betreft verbale agressie tussen de ouders waarbij het kind verblijft.

1.2.1.I. Geweld ouders

Om geweld tussen de partners te onderzoeken in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen gebruikten we eveneens een Mann-Whitney test, wegens de abnormale verdeling van deze variabele. Ook hier vonden we geen significante verschillen ($U=52.50$, $\text{sign}=.528$) terug tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen inzake geweld tussen de partners.

1.2.2. De samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

We hebben dus onderzocht of onze samenhangende factoren verschillend voorkomen in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Indien dit het geval is, kunnen de correlaties worden nagegaan tussen de verschillende samenhangende factoren en de kernschalen verbale agressie en geweld om zo een uitspraak te kunnen doen over de relatie tussen deze factoren en siblingconflict en –geweld. Aangezien we geen enkele ondersteuning vonden voor een verschil in het voorkomen van de samenhangende variabelen tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen en siblingconflict en –geweld zich niet meer lijkt te manifesteren in nieuw samengestelde gezinnen, heeft het geen zin om de relaties van deze variabelen met verbale agressie en geweld tussen siblings te onderzoeken.

2. Bespreking van de resultaten

Weinig onderzoek spitst zich toe op conflict en geweld in de siblingrelatie, ondanks dat dit een veel voorkomend probleem vormt (Dillen et al., 2006; Kelly & Main, 1979; in Newman, 1994). Hetzelfde kan gezegd worden over dit onderwerp in nieuw samengestelde gezinnen (Dunn et al., 1999). Onderzoek naar conflict en geweld in nieuw samengestelde gezinnen focust zich vooral op mishandeling van kinderen door de stiefouders (Giles-Sims & Finkelhor, 1984). Met dit onderzoek proberen wij de focus te verleggen naar het voorkomen van siblingconflict en –geweld in nieuw samengestelde gezinnen. Er is veel onderzoek gedaan naar de samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld (Dunn et al., 1999; Ponjaert-Kristoffersen et al., 1999), maar niet specifiek in nieuw samengestelde gezinnen. Vandaar dat wij ons ook richten op het voorkomen van deze factoren in deze gezinnen en de relatie die ze hier hebben met het voorkomen van siblingconflict en –geweld.

2.1. Verschil van siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

Bevindingen over de kwaliteit van de siblingrelatie in nieuw samengestelde gezinnen zijn niet eenduidig. Enerzijds is er onderzoek dat ondersteunt dat negativiteit in siblingrelaties zich hoger toont in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen (Hetherington, 1993). Ander onderzoek (Deater-Deckard et al., 2002) vind echter geen verschillen terug in siblingnegativiteit tussen beide gezinstypes. De opzet van dit onderzoek bracht ons tot de hypothese dat siblingconflict, wat kan gekaderd worden binnen siblingnegativiteit, en aansluitend hierbij siblinggeweld meer voorkomt in nieuw samengestelde gezinnen dan in traditionele gezinnen. Onze bevindingen sluiten echter aan bij het onderzoek van Hetherington (1993) en tonen geen verschillen tussen beide gezinsstructuren in het voorkomen van de conflict tactieken verbale agressie en geweld. Deze conflict tactieken vormen een parameter voor het voorkomen van conflict, en er kan dus besloten worden dat conflict en meer specifiek geweld tussen siblings zich niet hoger tonen in nieuw samengestelde gezinnen.

2.2. Samenhangende factoren van siblingconflict en –geweld in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen

Aangezien het onmogelijk bleek om de invloed te onderzoeken van de samenhangende factoren samen met gezinstype op siblingconflict en –geweld wegens een te kleine steekproef, hebben wij ons gericht op de eventuele verschillen in voorkomen van deze factoren tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Daar wij veronderstelden dat er zich verschillen zouden voordoen,

zouden wij vervolgens kunnen overgaan op het onderzoeken van de correlaties tussen deze factoren en siblingconflict en –geweld. Aangezien zich voor geen enkele van de samenhangende factoren significante verschillen tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen voordeden, zagen wij geen reden om de correlaties van deze factoren met siblingconflict en –geweld te onderzoeken.

Vooraf de jongste sibling vormt het doelwit van agressie (Berndt & Bulleit, 1985; in Newman, 1994) en vooral de oudste sibling initieert negatieve siblinginteracties en siblinggeweld (Graham-Bermann et al., 1994). Bovendien is de mate van agressie het grootst wanneer het leeftijdsverschil tussen de siblings kleiner is dan 3 jaar (Sanders, 2004). Hierop hebben we onze verwachting gebaseerd. Ons onderzoek ondersteunt deze echter niet. Er zijn geen verschillen terug te vinden wat betreft geboortevolgorde en leeftijdsverschil tussen beide gezinstypes. We vermoeden dat dit komt doordat geboortevolgorde redelijk random is voor elke gezinsstructuur. Tevens is leeftijdsverschil tussen siblings een factor waar ouders in het gemeen niet bewust bij stilstaan, wat maakt dat het ook niet verschillend voorkomt in nieuw samengestelde gezinnen. Bovendien hebben een deel van onze deelnemers een volledig biologisch verwante sibling gekozen om de vragen over in te vullen en is dit een factor dat tevens bepaald is geweest in het kader van een traditioneel gezin.

De literatuur over de relatie tussen siblingconflict en –geweld en de geslachtsamenstelling van het siblingkoppel is niet eenduidig. Daarom beperken we ons hier dan ook tot de onderzoeksvraag naar het voorkomen van geslachtssamenstelling in nieuw samengestelde gezinnen in vergelijking met traditionele gezinnen. We vonden echter geen verschillen terug van deze factor tussen de twee gezinstypes. Onze resultaten neigen naar de bevinding (Cicirelli, 1982) dat sekseverschillen geen invloed hebben op siblinggeweld. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het geslacht van een kind wordt bepaald door een biologische kans in elk gezin en dus onafhankelijk is van gezinstype.

Kinderen uit gescheiden gezinnen beschikken gemiddeld over minder sociale vaardigheden dan kinderen uit nucleaire gezinnen (Bray, 1998, 1999; in Hetherington, 1999) en weinig sociale vaardigheden leiden tot siblingconflict (Stormshak et al., 1996). Onze verwachting vindt geen aansluiting bij onze bevinding. Dit resultaat kunnen we samen met het gebrek aan ondersteuning voor onze kernhypothese dat siblingconflict zich meer voordoet in nieuw samengestelde gezinnen kaderen binnen kinderen hun algemene ontwikkeling van inzicht in motieven en gevoelens van anderen, tolerantie, zelfcontrole en begrip van anderen hun gedrag en gebreken (Newman, 1994) Deze vaardigheden ontwikkelen ze om langdurige en intense relaties, zoals de siblingrelatie in stand te houden.

Onze hypothes is in tegenstelling met ons onderzoeksresultaat dat moeders zich zowel in traditionele als nieuw samengestelde gezinnen even restrictief opstellen. Wel vindt ons resultaat aansluiting bij de meer algemene bevinding van Dunn et al (1999) dat associaties tussen een meer negatieve moeder-kind relatie en vijandigheid tussen siblings gelijkaardig waren voor zowel traditionele als nieuw samengestelde gezinnen.

Onze verwachting dat zich meer siblingconflict en –geweld voordoet wanneer vaders zich minder affectief en prosociaal opstellen en dat dit verband zich sterker voordoet in nieuw samengesteld gezinnen dan in traditionele gezinnen, kunnen we niet ingelossen. De mogelijke verklaring dat de vader-kind relatie als model dient voor de siblingrelatie omwille van de vrije tijdsgerichtheid van de vader-kind interactie, wat maakt dat weinig warmte en affectief gedrag van de vader gerelateerd is aan siblingagressie (Parke & Buriel, 1998), kan ook een verklaring bieden voor ons resultaat. Zo lijkt het aannemelijk dat de vaderrol in nieuw samengestelde gezinnen, in ons onderzoek zijn er 9 stiefvadergezinnen, zich eveneens eerder richt op vrije tijd. Hierdoor kan het zijn dat de relatie tussen prosociaal gedrag en siblingconflict en –agressie even sterk is in beide gezinnen. Aangezien er geen verschil is in positief ouderlijk gedrag van de vader tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen, bestaat ook de mogelijkheid dat de vrije tijdsgerichte activiteiten tussen vader en kind helemaal geen grote invloed uitoefenen op de siblingrelatie.

Uit onderzoek van Hetherington (1999) komt naar voor dat moeders in nieuw samengestelde gezinnen zich meer controlerend opstellen dan vaders, wat impliceert dat eenzelfde kind verschillend wordt behandeld door moeder en vader in nieuw samengestelde gezinnen. Wij vinden echter geen verschil in zowel straffen als positief ouderlijk gedrag van de ouders terug tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Uit onderzoek (Kowal & Kramer, 2006) blijkt dat negativiteit in de siblingrelatie geassocieerd is met de mate waarin de verschillende benadering als onrechtvaardig wordt beleefd door het kind. Dit kan een mogelijke verklaring bieden. Zo ervaren kinderen in nieuw samengestelde gezinnen, wat een stiefouder impliceert, het verschil in ouderlijke benadering niet als onrechtvaardig juist omwille van het gebrek aan biologische verwantheid.

Tenslotte draagt een hoge mate van conflict tussen de ouders bij tot siblinggeweld (Dillen et al., 2006). Nieuw samengestelde gezinnen tonen een associatie met negativiteit in de partner-relatie (Dunn et al., 1998). Ons onderzoek bevestigt dit niet. Wij vinden geen verschillen terug voor zowel het voorkomen van verbale agressie als geweld van de ouders naar elkaar toe tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen. Onze bevinding kunnen we eventueel wel kaderen binnen ons gebrek aan ondersteuning van de kernhypothese dat er een verschil is in siblingconflict en –geweld tussen traditionele en nieuw samengestelde gezinnen, en binnen de stelling dat een hechte siblingrelatie protectief optreedt tegen stress afkomstig van conflict tussen de ouders ongeacht de gezinsstructuur (Jenkins, 1992; in Sanders, 2004).

Besluit

We kunnen stellen dat dit onderzoek kinderen tussen 8 en 12 jaar heeft bevraagd over het voorkomen van conflict en geweld in hun siblingrelatie. Het doel hierbij was nieuw samengestelde gezinnen te vergelijken met traditionele gezinnen. Uit ons kwantitatief onderzoek bleken echter geen verschillen voor te komen in siblingconflict en –geweld tussen deze 2 gezinstypes.

Wegens onze kleine steekproef konden wij ons niet richten op de invloed van de onderzochte samenhangende factoren tesamen met gezinstype op siblingconflict en –geweld. Wel hebben we onderzocht of er een verschillend voorkomen was van de volgende samenhangende factoren in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen:

- geboortevolgorde van en het leeftijdsverschil tussen de siblings
- geslachtssamenstelling van het siblingpaar
- sociale vaardigheden van het ondervraagde kind van de siblingrelatie
- de mate van restrictiviteit van de moeder naar het kind toe
- de mate van prosociaal gedrag van de vader naar het kind toe
- de mate van een verschillende ouderlijke opvoeding van beide ouders naar het kind toe
- de mate van conflict en geweld tussen de partners

Deze factoren kwamen echter niet verschillend voor in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen, waardoor wij ons dan ook niet konden focussen op de relatie van deze factoren met siblingconflict en –geweld.

Kritische bemerkingen en aanwijzingen voor toekomstig onderzoek

Allereerst moeten we benadrukken dat we hier te maken hebben met een zeer kleine steekproef. We konden namelijk maar 12 nieuw samengestelde gezinnen bereiken die we vervolgens hebben gematcht met 12 traditionele gezinnen. Dit is onvoldoende om significante verschillen te bekomen. Uit onze representativiteitsstudie bleek echter dat nieuw samengestelde gezinnen moeilijk bereikbaar zijn. In toekomstig onderzoek is het dan ook aangeraden om hier rekening mee te houden, zodat men kan werken met een grotere steekproef.

Aangezien dit onderzoek factoren van het gezin nagaat, moet men er rekening mee houden dat de familie de meest private en intieme institutie van onze maatschappij is. Hierdoor is het moeilijk om familiaal gedrag accuraat te onderzoeken. Een andere kritiek is dat de informatie welke in deze studie wordt bekomen, enkel verstrekt wordt door een lid van het gezin en afhankelijk is van zelfrapportage op een moment. Omdat het onderzoek op zelfrapportage gebaseerd is en het een gevoelig onderwerp betreft, is het mogelijk dat er sprake is van onderrapportage. Bovendien kan siblinggeweld meer voorkomen, wanneer alle kinderen van het gezin in beschouwing worden genomen (Strauss et al., 1988). De moeilijkheid om de precieze omvang van siblinggeweld te bepalen houdt mede verband met de ontwikkelingsstatus van de betrokkenen: vooral jonge kinderen hebben een relatief beperkt uitdrukkingsvermogen en inzicht: de 'daders' erkennen immers niet altijd dat er sprake is van geweld (Hardy, 2001). Dit zijn eveneens factoren die men in rekenschap kan brengen naar toekomstig onderzoek toe.

Referenties

Abramovitch, R., Pepler, D. & Corter, C. (1982). Patterns of Sibling Interaction Among Preschool-age Children. In Lamb, M.E. & Sutton-Smith, B. (1982). Nontraditional families: parenting and child development. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.

Akhtar, S. & Kramer, S. (1999). Beyond the Parental Orbit: Brothers, Sisters, and Others. In Akhtar, S. & Kramer, S. (1999). Brothers And Sisters: Developmental, Dynamic, and Technical Aspects of the Sibling Relationship. Northvale, New Jersey: Jason Aronson, Inc.

Anderson, E.R. (1999). Sibling, Half Sibling, And Stepsibling Relationships In Remarried Families. In Hetherington, E.M., Henderson, S.H. & Reiss, D. (1999). Adolescent Siblings In Stepfamilies: Family Functioning And Adolescent Adjustment. Monographs of the Society for Research in Child Development, 64, 4, 101-126.

Beweging tegen Geweld – Vzw Zijn (2010). <http://www.vzwzijn.be/>.

Bray, J.H. & Berger, S.H. (1993). Developmental Issues in StepFamilies Research Project: Family Relationships and Parent-Child Interactions. Journal of Family Psychology, 7, 1, 76-90.

Brody, G.H., Stoneman, Z. & McCoy, K.J. (1994). Forecasting Sibling Relationships in Early Adolescence from Child Temperaments and Family Processes in Middle Childhood. Child Development, 65, 771-784.

Brownridge, D.A. & Halli, S.S. (1999). Measuring family violence: The conceptualization and utilization of prevalence and incidence rates. Journal of family violence, 14, 4, 333-350

Bryant, B.K. (1982). Sibling Relationships in Middle Childhood. In Lamb, M.E. & Sutton-Smith, B. (1982). Nontraditional families: parenting and child development. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.

Bumpass, L.L., Raley, R.K. & Sweet, J.A. (1995). The Changing Character of Stepfamilies: Implications of Cohabitation and Nonmarital Childbearing. Demography, 32, 3, 425-436

Burrell, N.A. & Cahn, D.D. (1994). Mediating Peer Conflicts in Education Contexts: The Maintenance of School Relationships. In Cahn, D.D. (1994). Conflict In Personal Relationships. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.

Célestin-Westreich, S. (1999). Geweld tussen broers en zussen. In Ponjaert-Kristoffersen, I., Lenie, T., Célestin-Westreich, S., D'Aes, M. & Peeters, J. (1999). Mishandeling door kinderen: De doos van Pandora? Leuven: Uitgeverij Acco.

Cherlin, A.J. & Furstenberg, F.F.Jr. (1994). Stepfamilies In The United States: A Reconsideration. Annual Review of Sociology, 20, 3, 359-381.

- Cicirelli, V.G. (1982). Sibling Influence Throughout the Lifespan. In Lamb, M.E. & Sutton-Smith, B. (1982). Nontraditional families: parenting and child development. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.
- Coleman, M., Ganong, L. & Fine, M. (2000). Reinvestigating Remarriage: Another Decade of Progress. Journal of Marriage and the Family, *62*, 1288-1307.
- Deater-Deckard, K., Dunn, J. & Lussier, G. (2002). Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts. Social Development, *11*, 4.
- Dillen, A., De Tavernier, J., Burggraeve, R., Hanssens, J. & Pollefeyt, D. (2006). Wanneer liefde toeslaat: Over geweld en onrecht in gezinnen. Leuven: Roger Burggraeve & Uitgeverij Davidsfonds NV.
- Dunn, J. (1993). Young Children's Close Relationships: Beyond Attachment. Newbury Park, California: Sage Publications.
- Dunn, J. (2002). Sibling Relationships. In Smith, P.K. & Hart, C.H. (2002). Blackwell Handbook of Childhood Social Development. Oxford, England: Blackwell.
- Dunn, J., Deater-Deckard, K., Pickering, K. & Golding, J. (1999). Siblings, Parents, and Partners: Family Relationships within a Longitudinal Community Study. Journal of Child Psychology and Psychiatry, *40*, 7, 1025-1037.
- Dunn, J., Deater-Deckard, K., Pickering, K., O'Connor, T.G. & Golding, J. (1998). Children's Adjustment and Prosocial Behaviour in Step-, Single-parent, and Non-stepfamily Settings: Findings from a Community Study. Journal of Child Psychology and Psychiatry, *39*, 8, 1083-1095.
- Dunn, J., Slomkowski, C. & Beardsall, L. (1994). Sibling Relationships From the Preschool Period Through Middle Childhood and Early Adolescence. Developmental Psychology, *30*, 3, 315-324.
- Eisenberg, N. & Valiente, C. (2002). Parenting and Children's Prosocial and Moral Development. In Bornstein, M.H. (2002). Handbook of Parenting, vol.5: Practical Issues in Parenting. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.
- Fine, M.A. & Kurdek, L.A. (1995). Relation Between Marital Quality and (Step)Parent-Child Relationship Quality for Parents and Stepparents in Stepfamilies. Journal of Family Psychology, *9*, 2, 216-223.
- Garcia, M.M., Shaw, D.S., Winslow, E.B. & Yaggi, K.E. (2000). Destructive Sibling Conflict and the Development of Conduct Problems in Young Boys. Developmental Psychology, *36*, 1, 44-53.
- Giles-Sims, J. & Finkelhor, D. (1984). Child Abuse in Stepfamilies. Family Relations, *33*, 3, 407-413.

Graham-Bermann, S.A., Cutler, S.E., Litzenberger, B.W. & Schwartz, W.E. (1994). Perceived Conflict and Violence in Childhood Sibling Relationships and Later Emotional Adjustment. Journal of Family Psychology, 8, 1, 85-97.

Hardy, M.S. (2001). Physical Aggression and Sexual Behavior Among Siblings: A Retrospective Study. Journal of Family Violence, 16, 3, 255-268.

Hetherington, E.M. (1993). An Overview of the Virginia Longitudinal Study of Divorce and Remarriage With a Focus on Early Adolescence. Journal of Family Psychology, 7, 1, 39-56.

Hetherington, E.M. (1999). Family Functioning And The Adjustment Of Adolescent Siblings In Diverse Types Of Families. In Hetherington, E.M., Henderson, S.H. & Reiss, D. (1999). Adolescent Siblings In Stepfamilies: Family Functioning And Adolescent Adjustment. Monographs of the Society for Research in Child Development, 64, 4, 1-25.

Hetherington, E.M., Bridges, M. & Insabella, G.M. (1998). What Matters? What Does Not?: Five Perspectives on the Association Between Marital Transitions and Children's Adjustment. American Psychologist, 53, 2, 167-184.

Ihinger-Tallman, M. & Pasley, K. (1987). Remarriage. California: Sage Publications, Inc.

Kowal, A. & Kramer, L. (2006). Children's Understanding of Parental Differential Treatment. Child Development, 68, 1, 113-126.

Lenie, T. (1999). Geweld bij kinderen. In Ponjaert-Kristoffersen, I., Lenie, T., Célestin-Westreich, S., D'Aes, M. & Peeters, J. (1999). Mishandeling door kinderen: De doos van Pandora? Leuven: Uitgeverij Acco.

Lloyd, S.A. & Emery, B.C. (1994). Physically Aggressive Conflict in Romantic Relationships. In Cahn, D.D. (1994). Conflict In Personal Relationships. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.

McGuire, S., Manke, B., Eftekhari, A. & Dunn, J. (2000). Children's Perceptions of Sibling Conflict During Middle Childhood: Issues and Sibling (Dis)similarity. Social Development, 9, 2, 173-190

Mekos, D., Hetherington, E.M. & Reiss, D. (1996). Sibling Differences in Problem Behavior and Parental Treatment in Nondivorced and Remarried Families. Child Development, 67, 2148-2165.

Newman, J. (1994). Conflict And Friendship In Sibling Relationships: A Review. Child Study Journal, 24, 2.

Osborne, L.N. & Fincham, F.D. (1994). Conflict Between Parents and Their Children. In Cahn, D.D. (1994). Conflict In Personal Relationships. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.

Parke, R.P. & Buriel, R. (1998). Socialization In The Family: Ethnic And Ecological Perspectives. In Damon, W. & Eisenberg, N. (1998). Handbook of Child Psychology, vol.3: Social, Emotional and Personality Development. New York, John Wiley and Sons, Inc.

Patterson, G.R. & Fisher, P.A. (2002). Recent Developments in Our Understanding of Parenting: Bidirectional Effects, Causal Models and the Search for Parsimony. In Bornstein, M.H. (2002). Handbook of Parenting, vol.5: Practical Issues in Parenting. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc.

Pike, A., Coldwell, J. & Dunn, J.F. (2005). Sibling Relationships in Early/Middle Childhood: Links With Individual Adjustment. Journal of Family Psychology, 19, 4, 523-532.

Sanders, R. (2004). Sibling Relationships: Theory and Issues for Practice. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Shantz, C.U. & Hobart, C.J. (1989). Social Conflict and Development: Peers and Siblings. In Berndt, T.J. & Gary, W.L. (1989). Peer Relationships in Child Development. New York, John Wiley and Sons, Inc.

Sheehan, M.J. & Watson, M.W. (2008). Reciprocal Influences Between Maternal Discipline Techniques and Agression in Children and Adolescents. Aggressive Behavior, 34, 245-255.

Steinmetz, S.K. (1977). Sibling Violence. In Eekelaar, J.M. & Katz, S.N. (1977). Family violence: An international and interdisciplinary study. Toronto: Butterworth & co. Ltd.

Stocker, C.M., Burwell, R.A. & Briggs, M.L. (2002). Sibling Conflict in Middle Childhood Predicts Children's Adjustment in Early Adolescence. Journal of Family Psychology, 16, 1, 50-57.

Stocker, C.M. & Youngblade, L. (1999). Marital Conflict and Parental Hostility: Links With Children's Sibling and Peer Relationships. Journal of Family Psychology, 13, 4, 598-609.

Stormshak, E.A., Bellanti, C.J., Bierman, K.L., Coie, J.D., Dodge, K.A., Greenberg, M.T., Lochman, J.E. & McMahon, R.J. (1996). The Quality of Sibling Relationships and the Development of Social Competence and Behavioral Control in Aggressive Children. Developmental Psychology, 32, 1, 79-89.

Strauss, M.A. (1979). Measuring Intrafamily Conflict and Violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. Journal of Marriage and the Family, 41, 1, 75-88.

Strauss, M.A., Gelles, R.J. & Steinmetz, S.K. (1988). Behind closed doors: Violence in the American family. New York: Anchor Press/Doubleday.

Turner, H.A., Finkelhor, D. & Omrod, R. (2007). Family Structure Variations in Patterns and Predictors of Child Victimization. American Journal of Orthopsychiatry, 77, 2, 282-295.

- Updegraff, K.A., Thayer, S.M., Whiteman, S.D., Denning, D.J. & McHale, S.M. (2005). Relational Aggression in Adolescents' Sibling Relationships: Links to Sibling and Parent-Adolescent Relationship Quality. Family Relations, 54, 373-385.
- Vandermeulen, D. (1994). Nieuwsamengestelde gezinnen. In Boeykens, L. & François, K. (1994). Familie: Een humanistische benadering. Brussel: VUBPRESS.
- Van Leeuwen, K. (2002). Beknopte handleiding voor het praktisch gebruik van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG). Vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkheds- en Sociale Psychologie, Universiteit Gent
- Van Leeuwen, K. & Vermulst, A. (2004). Some psychometric properties of the Ghent Parental Behavior Scale. European journal of psychological assessment, 20, 4, 283-298.
- Van Swet, J. (2003). Kinderen en hun ouders na een scheiding. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- van Widenfelt, B.M., Goedhart, A.W., Treffers, P.D.A. & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). European Child & Adolescent Psychiatry, 12, 281-289.
- Vleugels, N. (1994). De klassieke familie, het kerngezin, het geweld. In Boeykens, L. & François, K. (1994). Familie: Een humanistische benadering. Brussel: VUBPRESS.
- Volling, B. (2005). The Transition to Siblinghood: A Developmental Ecological Systems Perspective and Directions for Future Research. Journal of Family Psychology, 19, 4, 542-549.

Bijlagen

Bijlage 1: Informatie voor en van de scholen en ouders

Bijlage 2: Vragenlijsten zoals afgenomen

Bijlage 3: Vragenlijsten gesorteerd per schaal

Bijlage 4: Interne consistentie

Bijlage 1: Informatie voor en van de scholen en de ouders

1. Brief voor de scholen

Betreft: onderzoek naar geweld tussen siblings

Etterbeek, 'datum'

Geachte deheer, geachte mevrouw

Geweld is een veel voorkomend probleem in siblingrelaties (relaties tussen broers en zussen). Het slachtoffer verliest zijn of haar vertrouwen, zijn/haar geloof in de toekomst, leeft voortdurend in angst, met schuldgevoelens en schaamte. Uit de literatuur blijkt dat geweld tussen siblings (broers en zussen) de minst onderzochte vorm van geweld binnen gezinnen is.

In samenwerking met vzw Zijn (www.vzwzijn.be) en de Wetenschapswinkel (www.wetenschapswinkel.be) en onder het promotorschap van prof. dr. Johan Vanderfaeillie, zal ik als thesisstudente klinische psychologie aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB) via onderzoek trachten het voorkomen van geweld tussen siblings tussen 8 en 12 jaar in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen in kaart te brengen. Daarenboven heeft dit onderzoek als doel zicht te krijgen op verschillen in geweld en factoren die samenhangen met het eventueel verschil in het voorkomen van siblinggeweld tussen deze twee gezinsvormen.

Langs deze weg vragen wij u vriendelijk of de leerkrachten en leerlingen met hun ouders aan dit onderzoek willen deelnemen. Kinderen tussen 8 en 12 jaar zullen via vragenlijsten collectief worden bevroegd en dit zal ongeveer een lesuur duren. De vragenlijsten zullen door mezelf op school worden afgenomen. De bekomen gegevens zullen dan op anonieme wijze worden verwerkt.

Als dank voor uw medewerking, kunt u uiteraard een elektronisch exemplaar ontvangen van mijn proefschrift. Ik hoop dat u voldoende aanleiding ziet om deel te nemen aan dit onderzoek. Staat u me toe u over enkele dagen telefonisch te contacteren om uw beslissing hieromtrent te vernemen. Voor meer informatie kunt u me bereiken via sdillen@vub.ac.be of op het nummer 0497 462098.

Met de meeste Hoogachting,

Studente: Sigrid Dillen   Vzw Zijn: Dhr. Koen Dedoncker   Promoter: Prof. Dr. Johan Vanderfaeillie

Vrije Universiteit Brussel

2. Vragenlijst voor de leerkracht over de demografische kenmerken van het kind

Bijvoorbeeld:

Kind en deelname	Toestemming ouders	Geslacht en leeftijd Jongen/ Meisje	Geslacht en leeftijd siblings, stiefsiblings en/of halfsiblings	Oorsprong: Belgische, Turks,...	Traditioneel of Nieuw Samengesteld gezin (ouder waarbij kind woont, woont samen of is gehuwd met nieuwe partner) + hoe lang bevindt kind zich in deze woonsituatie	Co-ouderschap of alleenstaande ouder + hoe lang bevindt kind zich in deze woonsituatie	Leeftijdsgroep ouders en/of stiefouders (20-25, 26-30, 31-35, 36-40, 41-45, 46-50, 51-55, 56-60)	Beroep van ouders en/of stiefouders (werkloos, huisvrouw, invalide, arbeider, bediende, kaderlid, zelfstandige, vrij beroep, pensioen)	Handicap en/of psychische aandoening kind en/of siblings	Handicap en/of psychische aandoening ouders en/of stiefouders
Kind A: ja	Ja	Jongen: 8	Zus: 13 Broer:6	Belgisch	Traditioneel: 8 jaar	/	Moeder:26-30 Vader: 36-40	Moeder: bediende Vader: arbeider	Kind: ADHD	/
Kind B: ja	Ja	Meisje: 11	Meisje: 9 Stiefzus: 4	Turks	Nieuw samengesteld gezin: 2 jaar	/	Vader: 31-35 Moeder: 31-35 Stiefmoeder: 36-40	Vader: kaderlid Moeder: zelfstandige Stiefmoeder: kaderlid	Stiefzus: dyslexie	Stiefmoeder: blind
Kind C: neen	Ja	Meisje: 12	Enig kind	Belgisch	/	Alleenstaande moeder: 3 jaar	Moeder: ik weet het niet Vader: 51-56	Moeder: huisvrouw Vader:gepensioneerd	/	Vader: autistisch
...										

Leerjaar ...: ...

Kind en deelname	Toestemming ouders	Geslacht en leeftijd Jongen/ Meisje	Geslacht en leeftijd siblings, stiefsiblings en/of halfsiblings	Oorsprong: Belgische, Turks,...	Traditioneel of Nieuw Samengesteld gezin (ouder waarbij kind woont, woont samen of is gehuwd met nieuwe partner) + hoe lang bevindt kind zich in deze woonsituatie	Co-ouderschap of alleenstaande ouder + hoe lang bevindt kind zich in deze woonsituatie	Leeftijdsgroep ouders en/of stiefouders (20-25, 26-30, 31-35, 36-40, 41-45, 46-50, 51-55, 56-60)	Beroep van ouders en/of stiefouders (werkloos, huisvrouw, invalide, arbeider, bediende, kaderlid, zelfstandige, vrij beroep, pensioen)	Handicap en/of psychische aandoening kind en/of siblings	Handicap en/of psychische aandoening ouders en/of stiefouders

3. Brief voor de ouders: Nederlandstalige versie

Betreft: onderzoek naar geweld tussen siblings

Geachte ouders,

Na contact met de directie van uw kind zijn/haar school, richt ik u deze brief. Mijn naam is Sigrid Dillen. Ik ben studente klinische psychologie aan de Vrije Universiteit van Brussel (VUB). In het kader van de derde licentie van deze opleiding dien ik een proefschrift neer te leggen.

Geweld is een veelvoorkomend probleem in siblingrelaties (relaties tussen broers en zussen). Het slachtoffer verliest zijn of haar vertrouwen, zijn/haar geloof in de toekomst, leeft voortdurend in angst, met schuldgevoelens en schaamte.

In samenwerking met vzw Zijn (www.vzwzijn.be) en de Wetenschapswinkel (www.wetenschapswinkel.be) en onder het promotorschap van prof. dr. Johan Vanderfaeillie, zal ik via mijn onderzoek trachten het voorkomen van geweld tussen siblings (broers en zussen) tussen 8 en 12 jaar in traditionele en nieuw samengestelde gezinnen in kaart te brengen. Er bestaan met betrekking tot deze groep nauwelijks concrete gegevens. Nochtans is dat van het grootste belang voor een adequate preventie en duiding van geweld en misbruik binnen dergelijke kwetsbare vertrouwensrelaties.

Jongens en meisjes tussen 8 en 12 jaar zullen via vragenlijsten collectief worden bevroegd. De vragenlijsten zullen door mezelf op school afgenomen worden. De bekomen gegevens zullen dan op anonieme wijze worden verwerkt.

Na de toestemming van mr./mevr. Directeur 'naam' willen we uiteraard ook uw toestemming vragen. Indien u wenst te participeren, gelieve het strookje onderaan deze brief te ondertekenen en de bijkomende beknopte vragenlijst in te vullen en beide terug te bezorgen aan de klastitularis van uw kind. Indien u niet wenst deel te nemen gelieve alsnog de bijkomende beknopte vragenlijst in te vullen en terug te bezorgen aan de klastitularis van uw kind. Op deze manier komen we enkele kenmerken van de niet-participant te weten. Indien u dit wenst, ben ik bereikbaar via sdillen@vub.ac.be voor meer inlichtingen.

Met dank,

Studente: Sigrid Dillen   Vzw Zijn: Koen Dedoncker   Promotor: Prof. Dr. Johan Vanderfaeillie

-----

Er is mij uitgelegd wat het doel en opzet van dit onderzoek is. Ik weet dat gegevens over mijn kind en de gezinssituatie, die van betekenis zijn voor dit onderzoek, op anonieme wijze worden verwerkt voor wetenschappelijk onderzoek.

Ik, ondergetekende.....moeder/vader, geef mijn toestemming dat mijn kind deelneemt aan dit onderzoek.

Handtekening,

Datum,

Vrije Universiteit Brussel

4. Brief voor de ouders: Franstalige versie

Objet: étude sur la violence entre frères et soeurs

Chers parents,

Après avoir pris contact avec la direction de l'école de votre enfant, je vous adresse cette lettre. Mon nom est Sigrid Dillen. Je suis étudiante en psychologie clinique à la Vrije Universiteit Brussel (VUB). Dans le cadre de ma 3ème licence de cette étude j'écris une thèse.

La violence est un problème fréquent dans les relations entre frères et sœurs. La victime perd sa foi, sa foi en l'avenir, vit constamment dans la peur, la culpabilité et la honte.

En coopération avec la vzw Zijn (www.vzwzijn.be) et l'école de Science (www.wetenschapswinkel.be) et sous le parrainage de prof. dr. Johan Vanderfaeillie, je vais à travers mes recherches essayer de composer la cartographie de la violence entre frères et sœurs entre 8 et 12 ans dans des familles traditionnelles et recomposées.

Il n'existe, en ce qui concerne ce groupe d'âge, presque aucune information. Toutefois, il est d'une importance essentielle d'avoir une bonne interprétation de ce phénomène et pouvoir ainsi obtenir une prévention de la violence et des abus dans ces relations de confiance si vulnérables.

Garçons et filles entre 8 et 12 ans seront collectivement interrogés grâce à des questionnaires. Les questionnaires seront menés par moi-même à l'école. Les données obtenues seront ensuite traitées de façon anonyme.

Après l'accord de monsieur/madame le directeur 'nom' nous voulons bien sûr aussi vous demander votre accord. Si vous souhaitez participer, veuillez svp signer le coupon en bas de cette page et remplir le bref questionnaire et les retourner à l'enseignant de la classe de votre enfant. Si vous ne souhaitez pas participer veuillez svp quand même remplir le bref questionnaire et le retourner à l'enseignant de la classe de votre enfant. De cette manière nous aurons quelques caractéristiques sur les non-participants. Si vous souhaitez plus de renseignements, je suis joignable sur l'adresse email sdillen@vub.ac.be

Je vous remercie d'avance,

Etudiante: Sigrid Dillen   Vzw Zijn: Koen Dedoncker   Parrain: Prof. Dr. Johan Vanderfaeillie

-----
Il m'a été expliqué quels sont le but et l'objet de cette étude. Je sais que les données sur mon enfant et ma famille, qui sont pertinentes pour cette étude, seront traitées de façon anonyme pour une étude scientifique.

Je, soussigné ..... mère/père donne mon accord pour que mon enfant participe à cette étude.

Signature

Date,

5. Vragenlijst voor de ouders over de demografische kenmerken van het kind: Nederlandstalige versie

Graag in te vullen door een biologische ouder waarbij het kind woont en in het geval van co-ouderschap, door de moeder.

Wat is uw relatie ten opzichte van het kind dat gevraagd wordt deel te nemen aan dit vragenlijstenonderzoek?

- biologische moeder
- biologische vader
- andere? Wat?...

Wat is de woonsituatie van het kind?

- het kind woont bij beide biologische ouders
- het kind woont bij zijn/haar alleenstaande moeder (dit wil zeggen dat zij niet samenwoont met een nieuwe partner)
- het kind woont bij zijn/haar alleenstaande vader (dit wil zeggen dat hij niet samenwoont met een nieuwe partner)
- het kind woont bij de biologische moeder en stiefvader of de nieuwe man/nieuwe partner van de moeder
- het kind woont bij de biologische vader en stiefmoeder of de nieuwe vrouw/nieuwe partner van de vader
- andere? Wat?...

Is er co-ouderschap over het kind?

- ja
- neen

Hoe lang bevindt het kind zich in deze woonsituatie?...

Hoe oud is de biologische moeder van het kind?...

Hoe oud is de biologische vader van het kind?...

Enkel in te vullen wanneer de biologische ouder waarbij het kind woont, samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: Hoe oud is de niet-biologische ouder van het kind?...

Enkel in te vullen in het geval van co-ouderschap en indien de andere biologische ouder samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: Hoe oud is deze niet-biologische ouder van het kind?...

Is de biologische moeder van oorsprong Belgisch?

- ja
- neen

Is de biologische vader van oorsprong Belgisch?

- ja
- neen

Enkel in te vullen wanneer de biologische ouder waarbij het kind woont, samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: Is de niet-biologische ouder van het kind van oorsprong Belgisch?

- ja
- neen

Enkel in te vullen in het geval van co-ouderschap en indien de andere biologische ouder samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: Is deze niet-biologische ouder van oorsprong Belgisch?

- ja
- neen

Heeft uw kind een handicap (blindheid, doofheid, verlamming,...) of psychische stoornis (ADHD, autisme, depressie...)?

- ja - welke?...
- neen

Heeft een van de broers of zussen van het kind een handicap (blindheid, doofheid, verlamming,...) of psychische stoornis (ADHD, autisme, depressie,...) (gelieve in te vullen, ook al zijn dit niet de biologische broers of zussen van het kind)?

- ja - welke?...
- neen

Heeft de biologische moeder een handicap (blindheid, doofheid, verlamming,...) of psychische stoornis (ADHD, depressie, persoonlijkheidsstoornis,...)?

- ja - welke?...
- neen

Heeft de biologische vader een handicap (blindheid, doofheid, verlamming,...) of psychische stoornis (ADHD, depressie, persoonlijkheidsstoornis,...)?

- ja - welke?...
- neen

Enkel in te vullen wanneer de biologische ouder waarbij het kind woont, samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: heeft de niet-biologische ouder van het kind een handicap (blindheid, doofheid, verlamming,...) of psychische stoornis (ADHD, depressie, persoonlijkheidsstoornis,...)?

- ja - welke?...
- neen

Enkel in te vullen in het geval van co-ouderschap en indien de andere biologische ouder samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: heeft deze niet-biologische ouder een handicap (blindheid, doofheid, verlamming,...) of psychische stoornis (ADHD, depressie, persoonlijkheidsstoornis)?

- ja - welke?...
- neen

Wat is het opleidingsniveau van de biologische moeder van het kind?

- lager onderwijs
- buitengewoon onderwijs
- lager secundair onderwijs (1ste 2 jaar van het secundair onderwijs)
- hoger secundair onderwijs (volledig secundair onderwijs)
- hoger niet-universitair onderwijs
- universiteit

Wat is het opleidingsniveau van de biologische vader van het kind?

- lager onderwijs
- buitengewoon onderwijs
- lager secundair onderwijs (1ste 2 jaar van het secundair onderwijs)
- hoger secundair onderwijs (volledig secundair onderwijs)
- hoger niet-universitair onderwijs
- universiteit

Enkel in te vullen wanneer de biologische ouder waarbij het kind woont, samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: wat is het opleidingsniveau van de niet-biologische ouder van het kind?

- lager onderwijs
- buitengewoon onderwijs
- lager secundair onderwijs (1ste 2 jaar van het secundair onderwijs)
- hoger secundair onderwijs (volledig secundair onderwijs)
- hoger niet-universitair onderwijs
- universiteit

Enkel in te vullen in het geval van co-ouderschap en indien de andere biologische ouder samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: wat is het opleidingsniveau van deze niet-biologische ouder van het kind?

- lager onderwijs
- buitengewoon onderwijs
- lager secundair onderwijs (1ste 2 jaar van het secundair onderwijs)
- hoger secundair onderwijs (volledig secundair onderwijs)
- hoger niet-universitair onderwijs
- universiteit

Wat is het huidig beroep van de biologische moeder van het kind?

- werkloos
- huisvrouw
- invalide
- arbeider
- bediende
- kaderlid
- zelfstandige
- vrij beroep
- pensioen

Wat is het huidig beroep van de biologische vader van het kind?

- werkloos
- huisman
- invalide
- arbeider
- bediende
- kaderlid
- zelfstandige
- vrij beroep
- pensioen

Enkel in te vullen wanneer de biologische ouder waarbij het kind woont, samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: wat is het huidig beroep van de niet-biologische ouder van het kind?

- werkloos
- huisvrouw/huisman
- invalide
- arbeider
- bediende
- kaderlid
- zelfstandige
- vrij beroep
- pensioen

Enkel in te vullen in het geval van co-ouderschap en indien de andere biologische ouder samenwoont of getrouwd is met een niet-biologische ouder van het kind: wat is het huidig beroep van deze niet-biologische ouder van het kind?

- werkloos
- huisvrouw/huisman
- invalide
- arbeider
- bediende
- kaderlid
- zelfstandige
- vrij beroep
- pensioen

6. Vragenlijst voor de ouders over de demografische kenmerken van het kind: Franstalige versie

Document à remplir, svp, par un parent biologique au domicile de l'enfant et dans le cas de co-parentalité par la mère.

Quelle est votre relation à l'enfant qui est invité à participer à cette recherche?

- la mère biologique
- le père biologique
- autres ? Qui ? ...

Quelle est la situation de l'enfant à son domicile ?

- l'enfant vit avec ses deux parents biologiques
- l'enfant vit avec sa mère célibataire (cela signifie qu'elle ne vit pas avec un nouveau partenaire)
- l'enfant vit avec son père célibataire (cela signifie qu'il ne vit pas avec un nouveau partenaire)
- l'enfant vit avec la mère biologique et le nouveau mari ou partenaire de la mère
- l'enfant vit avec le père biologique et la nouvelle épouse ou partenaire du père
- autres ? Qui ?...

Est-ce qu'il y a co-parentalité de l'enfant?

- oui
- non

Depuis combien de temps l'enfant vit-il dans cette situation ?...

Quel âge a la mère biologique de l'enfant ?...

Quel âge a le père biologique de l'enfant ?...

A remplir uniquement si le parent biologique chez qui l'enfant vit, cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant : quel âge a le parent non-biologique de l'enfant?...

A remplir uniquement dans le cas de co-parentalité et si l'autre parent biologique cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: quel âge a ce parent non-biologique de l'enfant ?...

Est-ce que la mère biologique de l'enfant est d'origine Belge?

- oui
- non

Est-ce que le père biologique de l'enfant est d'origine Belge?

- oui
- non

A remplir uniquement si le parent biologique chez qui l'enfant vit, cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant : est-ce que le parent non-biologique de l'enfant est d'origine Belge?

- oui
- non

A remplir uniquement dans le cas de co-parentalité et si l'autre parent biologique cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: est-ce que ce parent non-biologique de l'enfant est d'origine Belge?

- oui
- non

Est-ce que votre enfant a un handicap (aveugle, sourd, paralysie,...) ou une psychopathologie (TDAH, autisme, dépression,...)?

- oui - Quel(le)?...
- non

Est-ce qu' un des frères ou soeurs de l'enfant a un handicap (aveugle, sourd, paralysie,...) ou une psychopathologie (TDAH, autisme, dépression,...) (A remplir svp même s'ils ne sont pas frères ou soeurs biologiques de l'enfant)?

- oui - Quel(le)?...
- non

Est-ce que la mère biologique de l'enfant a un handicap (aveugle, sourde, paralysie,...) ou une psychopathologie (TDAH, dépression, personnalité pathologique,...)?

- oui - Quel(le)?...
- non

Est-ce que le père de l'enfant biologique a un handicap (aveugle, sourd, paralysie,...) ou une psychopathologie (TDAH, dépression, personnalité pathologique,...)?

- oui - Quel(le)?...
- non

A remplir uniquement si le parent biologique chez qui l'enfant vit, cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: est-ce que le parent non-biologique de l'enfant a un handicap (aveugle, sourd, paralysie,...) ou une psychopathologie (TDAH, dépression, personnalité pathologique,...)?

- oui - Quel(le)?...
- non

A remplir uniquement dans le cas de co-parentalité et si l'autre parent biologique cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: est-ce que ce parent non-biologique de l'enfant a un handicap (aveugle, sourd, paralysie,...) ou une psychopathologie (TDAH, dépression, personnalité pathologique)?

- oui - Quel(le)?...
- non

Quel est le niveau d'éducation de la mère biologique de l'enfant?

- enseignement primaire
- enseignement spécial
- enseignement secondaire inférieur (1ère 2 ans d'enseignement secondaire)
- enseignement secondaire supérieur (cycle complet d'enseignement secondaire)
- enseignement supérieur non-universitaire
- université

Quel est le niveau d'éducation du père biologique de l'enfant ?

- enseignement primaire
- enseignement spécial
- enseignement secondaire inférieur (1ère 2 ans d'enseignement secondaire)
- enseignement secondaire supérieur (cycle complet d'enseignement secondaire)
- enseignement supérieur non-universitaire
- université

A remplir uniquement si le parent biologique chez qui l'enfant vit, cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: quel est le niveau d'éducation du parent non-biologique de l'enfant ?

- enseignement primaire
- enseignement spécial
- enseignement secondaire inférieur (1ère 2 ans d'enseignement secondaire)
- enseignement secondaire supérieur (cycle complet d'enseignement secondaire)
- enseignement supérieur non-universitaire
- université

A remplir uniquement dans le cas de co-parentalité et si l'autre parent biologique cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: quel est le niveau d'éducation de ce parent non-biologique de l'enfant?

- enseignement primaire
- enseignement spécial
- enseignement secondaire inférieur (1ère 2 ans d'enseignement secondaire)
- enseignement secondaire supérieur (cycle complet d'enseignement secondaire)
- enseignement supérieur non-universitaire
- université

Quel est la profession actuelle de la mère biologique de l'enfant?

- chômeur
- femme au foyer
- handicapée
- ouvrière
- employée
- cadre
- indépendante
- profession libérale
- pensionnée

Quel est la profession actuelle du père biologique de l'enfant?

- chômeur
- homme au foyer
- handicapé
- ouvrier
- employé
- cadre
- indépendant
- profession libérale
- pensionné

A remplir uniquement si le parent biologique chez qui l'enfant vit, cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: quel est la profession actuelle du parent non-biologique de l'enfant?

- chômeur
- femme ou homme au foyer
- handicapé(e)
- ouvrier ou ouvrière
- employé(e)
- cadre
- indépendant(e)
- profession libérale
- pensionné(e)

A remplir uniquement dans le cas de co-parentalité et si l'autre parent biologique cohabite ou est marié à un parent non-biologique de l'enfant: quel est la profession actuelle de ce parent non-biologique de l'enfant?

- chômeur
- femme ou homme au foyer
- handicapé(e)
- ouvrier ou ouvrière
- employé(e)
- cadre
- indépendant(e)
- profession libérale
- pensionné(e)

Bijlage 2 : Vragenlijsten

De volgende vragenlijsten stellen vragen over jouw relatie met een broer of zus. Kies een broer of zus die jonger is dan jezelf, maar ouder dan 3 jaar. Als jij geen broer of zus hebt die deze leeftijd heeft, mag jij ook een andere broer of zus kiezen. Kies een broer of zus die altijd bij je woont, ook al is dit niet jouw echte broer of zus. Als jij geen broer of zus hebt die altijd bij je woont, mag jij ook een andere broer of zus kiezen.

Ben jij een jongen of een meisje?

- jongen
- meisje

Hoe oud ben jij?...

Waar woon jij?

- ik woon bij mijn beide echte of biologische ouders
- ik woon bij mijn alleenstaande moeder (dit wil zeggen dat zij niet samenwoont met een nieuwe partner of man)
- ik woon bij mijn alleenstaande vader (dit wil zeggen dat hij niet samenwoont met een nieuwe partner of vrouw)
- ik woon bij mijn moeder en stiefvader of de nieuwe man/nieuwe partner van mijn moeder
- ik woon bij mijn vader en stiefmoeder of de nieuwe vrouw/nieuwe partner van mijn vader
- andere? Wat?...

Hebben jouw ouders co-ouderschap over jou (dit wil zeggen dat jij om de beurt een even lange periode bij jouw moeder en vader verblijft, bijvoorbeeld: je woont een week bij jouw mama en dan een week bij jouw papa)?

- ja
- neen

Hoe lang woon jij in deze situatie?

- Woon jij minder dan 5 jaar in deze situatie?
  - ja
  - neen
- Woon jij meer dan 5 jaar in deze situatie?
  - ja
  - neen

Heb jij een broer of zus gekozen om de vragen over in te vullen?

- broer
- zus

Hoe oud is deze broer of zus?...

Heeft deze broer of zus dezelfde moeder en dezelfde vader als jou?

- ja
- neen

Heeft deze broer of zus een zelfde ouder en een verschillende ouder dan jezelf (dezelfde mama als jezelf en een andere papa dan jezelf of dezelfde papa als jezelf en een andere mama dan jezelf)?

- ja
- neen

Heeft deze broer of zus verschillende ouders dan jezelf (een andere mama dan jezelf en een andere papa dan jezelf)?

- ja
- neen

Hoeveel broers en zussen wonen er in het totaal altijd bij jou, ook al zijn dit niet jouw echte of biologische broers en/of zussen?...

Bij alle volgende vragen kan je maar een hokje per zin aankruisen. Het is belangrijk dat je alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als je niet helemaal zeker bent of als je de vraag raar vindt.

Het kan gebeuren dat jij niet akkoord gaat met wat jouw broer of zus zegt of wilt doen. Dit is dan een verschil van mening of worst ook wel ruzie genoemd. Dan kan het gebeuren dat jij een conflict begint met jouw broer of zus. Een conflict is een manier om het verschil op te lossen tussen wat jij wilt of zegt en wat jouw broer of zus wilt of zegt. Bijvoorbeeld, jij en jouw broer of zus hebben een verschil van mening of ruzie over wat er 's avonds op televisie wordt gekeken. Hoe los jij dit verschil van mening met jouw broer of zus op? Een voorbeeld van conflict is dat jij gaat huilen om het verschil van mening met jouw broer of zus proberen op te lossen.

Hier is een lijst met manieren die jij zou kunnen gebruiken om het verschil van mening of de ruzie op te lossen met jouw broer of zus die jij hebt gekozen om de vragenlijsten over in te vullen. Kruis aan bij elke zin hoeveel keer jij dit hebt gedaan bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus in de laatste 6 maanden (dit is de periode van de paasvakantie van het vorige schooljaar tot nu).

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heb jij geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw broer of zus?								
Hoeveel keer heb jij informatie gezocht om jouw standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus (bijvoorbeeld; jij luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw broer/zus dat jij gelijk hebt en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw broer/zus zegt)?								
Hoeveel keer heb jij aan iemand (bijvoorbeeld; jouw mama of papa) gevraagd om jou en jouw broer of zus te helpen het verschil van mening of de ruzie op te lossen?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus beledigd (bijvoorbeeld; jij hebt tegen jouw broer/zus dommerik gezegd) of tegen hem of haar gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij zitten mokken (dit wil zeggen; jij liet merken dat jij je slecht voelde, maar hebt daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw broer of zus over het verschil van mening of de ruzie?								
Hoeveel keer ben jij met jouw voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus?								
Hoeveel keer ben jij gaan huilen bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus?								
Hoeveel keer heb jij iets gedaan of gezegd om jouw broer of zus te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt iets gedaan of gezegd waardoor jouw broer/zus zich slecht voelde over zichzelf)?								

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heb jij gedreigd jouw broer of zus te slaan of gedreigd iets naar jouw broer of zus te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt gezegd dat jij jouw broer/zus <u>zal</u> slaan of iets naar hem/haar <u>zal</u> gooien, maar jij hebt dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heb jij gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of <u>iets</u> kapotgemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus (bijvoorbeeld; jij hebt met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?								
Hoeveel keer heb jij <u>echt iets naar jouw broer of zus gegooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus geschopt, gebeten of <u>geslagen met jou vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus met een <u>voorwerp geslagen</u> of hebt dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus in <u>elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt jouw broer/zus heel slecht behandeld en veel pijn gedaan door te slaan)?								
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt gezegd dat je een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jouw broer/zus, maar jij hebt dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heb jij een mes of geweer tegen jouw broer of zus <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heb jij andere dingen gedaan naar jouw broer of zus toe bij een verschil van mening of ruzie <u>dan alles hiervoor opgesomd</u> ?								

Het kan gebeuren dat jouw broer of zus niet akkoord gaat met wat jij zegt of wilt doen. Dit is dan een verschil van mening of wordt ook wel ruzie genoemd. Dan kan het gebeuren dat jouw broer of zus een conflict begint met jou. Een conflict is een manier om het verschil op te lossen tussen wat jouw broer of zus zegt of wilt en wat jij zegt of wilt. Bijvoorbeeld, jouw broer of zus en jij hebben een verschil van mening of ruzie over wat er 's avonds op televisie wordt gekeken. Hoe lost jouw broer of zus dit verschil van mening met jou op? Een voorbeeld van conflict is dat jouw broer of zus gaat huilen om het verschil van mening met jou proberen op te lossen.

Hier is een lijst met manieren die jouw broer of zus die jij hebt gekozen om de vragenlijst over in te vullen, zou kunnen gebruiken om het verschil van mening of de ruzie op te lossen met jou. Kruis aan bij elke zin hoeveel keer jouw broer of zus dit heeft gedaan bij een verschil van mening of ruzie met jou in de laatste 6 maanden (dit is de periode van de paasvakantie van het vorige schooljaar tot nu).

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus geprobeerd het verschil van mening rustig met jou te bespreken?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus gezocht naar informatie om zijn of haar standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jou (bijvoorbeeld; jouw broer/zus luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jou dat hij/zij gelijk heeft en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jij zegt)?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus aan iemand (bijvoorbeeld; jouw mama of papa) gevraagd hem of haar en jou te helpen het verschil van mening of de ruzie op te lossen?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou beledigd (bijvoorbeeld; jouw broer/zus heeft tegen jou dommerik gezegd) of tegen jou gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus zitten mokken (dit wil zeggen; jouw broer/zus liet merken dat hij/zij zich slecht voelde, maar heeft daar niet echt iets over gezegd) of heeft niet willen praten met jou over het verschil van mening of de ruzie?								
Hoeveel keer is jouw broer of zus met de voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jou?								
Hoeveel keer is jouw broer of zus gaan huilen bij een verschil van mening of ruzie met jou?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus iets gedaan of gezegd om jou te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer/zus heeft iets gedaan of gezegd waardoor jij je slecht voelde over jezelf)?								

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus gedreigd jou te slaan of gedreigd iets naar jou te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer/zus heeft gezegd dat hij/zij jou <u>zal</u> slaan of iets naar jou <u>zal</u> gooien, maar hij/zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus gegooid met iets, <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of <u>iets</u> kapot gemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jou (bijvoorbeeld; jouw broer/zus heeft met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus <u>echt iets naar jou gegooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou geschopt, gebeten of <u>geslagen met een vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou <u>met een voorwerp geslagen</u> of heeft dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou in <u>elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer/zus heeft jou heel slecht behandeld en veel pijn gedaan door te slaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer of zus heeft gezegd dat hij/zij een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jou, maar hij/zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus een mes of pistool tegen jou <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus iets anders gedaan naar jou toe bij een verschil van mening of ruzie <u>dan alles hiervoor opgesomd</u> ?								

Wil je alsjeblieft bij iedere vraag een kruisje zetten in een van de vierkantjes: `Niet waar', `Een beetje waar' of `Zeker waar'. Het is belangrijk dat je alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als je niet helemaal zeker bent of als je de vraag raar vindt. Wil je alsjeblieft bij je antwoorden denken hoe dat bij jou de laatste zes maanden is geweest.

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens (dit betekent; ik denk aan wat anderen voelen)			
Ik deel makkelijk met anderen (snoep, speelgoed, potloden, enz.)			
Ik help iemand die zich heeft bezeerd (dit betekent; zich pijn gedaan hebben), van streek is (dit betekent; in de war zijn) of zich ziek voelt			
Ik ben aardig tegen jonge kinderen			
Ik bied vaak anderen aan hen te helpen (ouders, leerkrachten, kinderen)			

Gelieve de vragenlijst in te vullen over de moeder en de vader in het gezin waar je het meest van de tijd woont, ook al zijn dit niet je echte of biologische ouders.

Het kan gebeuren dat jouw moeder niet akkoord gaat met wat jouw vader zegt of wilt doen. Dit is dan een verschil van mening of wordt ook wel ruzie genoemd. Dan kan het gebeuren dat jouw moeder een conflict begint met jouw vader. Een conflict is een manier om het verschil op te lossen tussen wat jouw moeder wilt of zegt en wat jouw vader wilt of zegt. Bijvoorbeeld, jouw moeder en vader hebben een verschil van mening of ruzie over wat er 's avonds op televisie wordt gekeken. Hoe lost jouw moeder dit verschil van mening met jouw vader op? Een voorbeeld van conflict is dat jouw moeder gaat huilen om het verschil van mening met jouw vader proberen op te lossen.

Hier is een lijst met manieren die jouw moeder zou kunnen gebruiken om het verschil van mening of de ruzie op te lossen met jouw vader. Kruis aan bij elke zin hoeveel keer jouw moeder dit heeft gedaan bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader in de laatste 6 maanden (dit is de periode van de paasvakantie van het vorige schooljaar tot nu).

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heeft jouw moeder geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw vader?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder gezocht naar informatie om haar standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader (bijvoorbeeld; jouw moeder luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw vader dat zij gelijk heeft en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw vader zegt)?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder aan iemand (bijvoorbeeld; jouw oma, jouw broer of zus) gevraagd haar en jouw vader te helpen om het verschil van mening of de ruzie op te lossen?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader beledigd (bijvoorbeeld; jouw moeder heeft tegen jouw vader dommerik gezegd) of tegen hem gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder zitten mokken (dit wilt zeggen; jouw moeder liet merken dat zij zich slecht voelde, maar heeft daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw vader over het verschil van mening of de ruzie?								
Hoeveel keer is jouw moeder met de voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader?								
Hoeveel keer is jouw moeder gaan huilen bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder iets gedaan of gezegd om jouw vader te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw moeder heeft iets gedaan of gezegd waardoor jouw vader zich slecht voelde over zichzelf)?								

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heeft jouw moeder gedreigd jouw vader te slaan of gedreigd iets naar hem te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw moeder heeft gezegd dat zij jouw vader <u>zal</u> slaan of iets naar hem <u>zal</u> gooien, maar zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of heeft <u>iets</u> kapot gemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader (bijvoorbeeld; jouw moeder heeft een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder <u>echt iets naar</u> <u>jouw vader gegooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader geschopt, gebeten of <u>geslagen met een vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader <u>met een voorwerp geslagen</u> of heeft dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader <u>in elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen: jouw moeder heeft jouw vader heel slecht behandeld en hem veel pijn gedaan door te slaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw moeder heeft gezegd dat zij een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jouw vader, maar zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder een mes of pistool tegen jouw vader <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw moeder iets anders gedaan naar jouw vader toe bij een verschil van mening of ruzie <u>dan alles hiervoor opgesomd</u> ?								

Gelieve de vragenlijst in te vullen over de moeder en de vader in het gezin waar je het meest van de tijd woont, ook al zijn dit niet je echte of biologische ouders.

Het kan gebeuren dat jouw vader niet akkoord gaat met wat jouw moeder zegt of wilt doen. Dit is dan een verschil van mening of wordt ook wel ruzie genoemd. Dan kan het gebeuren dat jouw vader een conflict begint met jouw moeder. Een conflict is een manier om het verschil op te lossen tussen wat jouw vader wilt of zegt en wat jouw moeder wilt of zegt. Bijvoorbeeld, jouw vader en moeder hebben een verschil van mening of ruzie over wat er 's avonds op televisie wordt gekeken. Hoe lost jouw vader dit verschil van mening met jouw moeder op? Een voorbeeld van conflict is dat jouw vader gaat huilen om het verschil van mening met jouw moeder proberen op te lossen.

Hier is een lijst met manieren die jouw vader zou kunnen gebruiken om het verschil van mening of de ruzie op te lossen met jouw moeder. Kruis aan bij elke zin hoeveel keer jouw vader dit heeft gedaan bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder in de laatste 6 maanden (dit is de periode van de paasvakantie van het vorige schooljaar tot nu).

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heeft jouw vader geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw moeder?								
Hoeveel keer heeft jouw vader gezocht naar informatie om zijn standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder (bijvoorbeeld; jouw vader luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw moeder dat hij gelijk heeft en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw moeder zegt)?								
Hoeveel keer heeft jouw vader aan iemand (bijvoorbeeld; jouw oma, jouw broer of zus) gevraagd hem en jouw moeder te helpen om het verschil van mening of de ruzie op te lossen?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder beledigd (bijvoorbeeld; jouw vader heeft tegen jouw moeder dommerik gezegd) of tegen haar gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw vader zitten mokken (dit wil zeggen; jouw vader liet merken dat hij zich slecht voelde, maar heeft daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw moeder over het verschil van mening of de ruzie?								
Hoeveel keer is jouw vader met de voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder?								
Hoeveel keer is jouw vader gaan huilen bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder?								
Hoeveel keer heeft jouw vader iets gedaan of gezegd om jouw moeder te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft iets gedaan of gezegd waardoor jouw moeder zich slecht voelde over haarzelf)?								

	Nooit	1 keer	2 keer	3 tot 5 keer	6 tot 10 keer	11 tot 20 keer	Meer dan 20 keer	Ik weet het niet
Hoeveel keer heeft jouw vader gedreigd jouw moeder te slaan of gedreigd iets naar haar te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft gezegd dat hij jouw moeder <u>zal</u> slaan of iets naar haar <u>zal</u> gooien, maar hij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw vader gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of <u>iets</u> kapot gemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder (bijvoorbeeld; jouw vader heeft met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?								
Hoeveel keer heeft jouw vader <u>echt</u> iets naar <u>jouw moeder gegooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder geschopt, gebeten of <u>geslagen met een vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder <u>met een voorwerp geslagen</u> of heeft dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder <u>in elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft jouw moeder heel slecht behandeld en haar veel pijn gedaan door te slaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft gezegd dat hij een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jouw moeder, maar hij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?								
Hoeveel keer heeft jouw vader een mes of pistool tegen jouw moeder <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?								
Hoeveel keer heeft jou vader heeft iets anders gedaan naar jou moeder toe bij een verschil van mening of ruzie <u>dan alles hiervoor opgesomd</u> ?								

Gelieve de vragenlijst in te vullen over de moeder in het gezin waar je woont, ook al is dit niet jouw echte of biologische moeder. Op de volgende bladzijden lees je een aantal uitspraken over hoe jouw moeder met jou omgaat. Geef bij elke uitspraak aan hoe vaak zij dit doet. Je kan hierbij kiezen uit de volgende antwoorden:

(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
---------------	--------	------	------	----------------

Zet een kruisje in het hokje van je keuze achter iedere uitspraak. Je kan slechts één hokje per uitspraak aankruisen. Bijvoorbeeld:

	(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
Hoe vaak vraagt mijn moeder mij welke boeken ik graag lees?			x		

	(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
Hoe vaak krijg ik een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond) van mijn moeder, als ik mij niet aan een afspraak gehouden heb (bijvoorbeeld als ik te laat thuis gekomen ben zonder geldige of goede reden, een taak niet heb uitgevoerd)?					
Hoe vaak maakt mijn moeder tijd om naar mij te luisteren, als ik iets wil vertellen?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een klap of mep als ik iets heb gedaan dat niet mag?					
Hoe vaak gebeurt het dat ik <u>geen</u> straf krijg van mijn moeder, als ik iets gedaan heb dat niet mag?					
Hoe vaak bespreekt mijn moeder samen met mij wat er juist aan de hand is, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; ik wordt gepest op school)?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond), als ik tegenspreek (dit wil zeggen; <u>zeggen</u> dat ik niet wil doen wat mijn moeder zegt dat ik moet doen), lieg of ruzie maak?					
Hoe vaak praat mijn moeder 's avonds met mij over wat ik die dag heb gedaan en wat ik morgen ga doen?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een rammeling of pak slaag als ik ongehoorzaam ben of niet doe wat zij zegt dat ik moet doen?					
Hoe vaak bekijkt mijn moeder samen met mij welke verschillende oplossingen er mogelijk zijn, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; als mijn probleem is dat ik gepest wordt op school, kan mijn moeder mij een oplossing helpen zoeken, zoals aan de juffrouw vragen dat zij de kinderen straft die mij pesten)?					
Hoe vaak straft mijn moeder mij door mij iets leuks te ontnemen (bijvoorbeeld: ik mag geen TV-kijken, ik mag ergens niet naar toe gaan), als ik iets gedaan heb wat niet mag?					
Hoe vaak vraagt mijn moeder naar mijn hobby's of dingen die ik graag doe en naar wat ik leuk vind?					

	(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
Hoe vaak schudt mijn moeder mij eens goed door mekaar als we een ruzie hebben?					
Hoe vaak maakt mijn moeder tijd om even met mij bezig te zijn, als zij mij terugziet na een schooldag?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij voor goed gedrag als beloning een complimentje, een knuffel of een schouderklopje (dit wil zeggen; als beloning voor goed gedrag zegt mijn moeder iets goed over mij of toont zij dat zij vindt dat ik goed werk doe, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje)?					
Hoe vaak laat mijn moeder mij als straf een taak uitvoeren (bijvoorbeeld; de afwas doen, helpen poetsen), als ik ongehoorzaam ben geweest of niet doe wat mijn moeder zegt dat ik moet doen?					
Hoe vaak doet mijn moeder uitstapjes samen met mij (bijvoorbeeld; mijn moeder gaat met mij naar de dierentuin)?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een pluim (een compliment, dit wil zeggen; mijn moeder zegt iets goed over mij, zoals jij bent een flinke jongen of flinke meisje) als ik spontaan een karweitje doe of meehelp (bijvoorbeeld; de afwas doen of helpen poetsen zonder dat mijn moeder dit heeft moeten vragen aan mij)?					
Hoe vaak praat mijn moeder een meningsverschil of ruzie met mij uit en zoeken wij samen naar een oplossing, als wij een meningsverschil of ruzie hebben (bijvoorbeeld; als mijn moeder en ik een meningsverschil hebben over wat we deze avond op televisie kijken, kunnen wij samen een oplossing zoeken, zoals deze avond kiest mijn moeder, maar in het weekend mag ik kiezen wat we op televisie kijken)?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij straf, als ik iets doe dat niet mag?					
Hoe vaak doet mijn moeder activiteiten met mij, omdat zij weet dat ik die activiteit graag samen met haar doe (bijvoorbeeld: een gezelschapspel spelen, samen winkelen,...)?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een pak slaag als ik mij niet aan een afspraak (bijvoorbeeld; als ik te laat thuis ben gekomen zonder goede reden) heb gehouden?					
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een slag in het gezicht als ik mij misdraag of niet goed gedraag?					

Gelieve de vragenlijst in te vullen over de vader in het gezin waar je woont, ook al is dit niet jouw echte of biologische vader. Op de volgende bladzijden lees je een aantal uitspraken over hoe jouw vader met jou omgaat. Geef bij elke uitspraak aan hoe vaak hij dit doet. Je kan hierbij kiezen uit de volgende antwoorden:

(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
---------------	--------	------	------	----------------

Zet een kruisje in het hokje van je keuze achter iedere uitspraak. Je kan slechts één hokje per uitspraak aankruisen. Bijvoorbeeld:

	(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
Hoe vaak vraagt mijn vader mij welke boeken ik graag lees?			x		

	(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
Hoe vaak krijg ik een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond) van mijn vader, als ik mij niet aan een afspraak gehouden heb (bijvoorbeeld als ik te laat thuis gekomen ben zonder geldige of goede reden, een taak niet heb uitgevoerd)?					
Hoe vaak maakt mijn vader tijd om naar mij te luisteren, als ik iets wil vertellen?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij een klap of mep als ik iets heb gedaan dat niet mag?					
Hoe vaak gebeurt het dat ik <u>geen</u> straf krijg van mijn vader, als ik iets heb gedaan dat niet mag?					
Hoe vaak bespreekt mijn vader samen met mij wat er juist aan de hand is, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; ik wordt gepest op school)?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond), als ik tegenspreek (dit wil zeggen; <u>zeggen</u> dat ik niet wil doen wat mijn vader zegt dat ik moet doen), lieg of ruzie maak?					
Hoe vaak praat mijn vader 's avonds met mij over wat ik die dag heb gedaan en wat ik morgen ga doen?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij een rammeling of pak slaag als ik ongehoorzaam ben of niet doe wat hij zegt dat ik moet doen?					
Hoe vaak bekijkt mijn vader samen met mij welke verschillende oplossingen er mogelijk zijn, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; als mijn probleem is dat ik gepest wordt op school; kan mijn vader mij een oplossing helpen zoeken, zoals aan de juffrouw vragen dat zij de kinderen straft die mij pesten)?					
Hoe vaak straft mijn vader mij door mij iets leuks te ontnemen (bijvoorbeeld: ik mag geen TV-kijken, ik mag ergens niet naar toe gaan), als ik iets gedaan heb wat niet mag?					

	(bijna) nooit	Weinig	Soms	Vaak	(bijna) altijd
Hoe vaak vraagt mijn vader naar mijn hobby's of dingen die ik graag doe en naar wat ik leuk vind?					
Hoe vaak schudt mijn vader mij eens goed door mekaar als we een ruzie hebben?					
Hoe vaak maakt mijn vader tijd om even met mij bezig te zijn, als hij mij terugziet na een schooldag?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij voor goed gedrag als beloning een complimentje, een knuffel of een schouderklopje (dit wil zeggen; als beloning voor goed gedrag zegt mijn vader iets goed over mij of toont hij dat hij vindt dat ik goed werk doe, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje)?					
Hoe vaak laat mijn vader mij als straf een taak uitvoeren (bijvoorbeeld; de afwas doen, helpen poetsen), als ik ongehoorzaam ben geweest of niet doe wat mijn vader zegt dat ik moet doen?					
Hoe vaak doet mijn vader uitstapjes met mij (bijvoorbeeld; mijn vader gaat met mij naar de dierentuin)?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij een pluim (een compliment, dit wil zeggen; mijn vader zegt iets goed over mij, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje) als ik spontaan een karweitje doe of meehelp (bijvoorbeeld; de afwas doen of helpen poetsen zonder dat mijn vader dit heeft moeten vragen aan mij)?					
Hoe vaak praat mijn vader een meningsverschil of ruzie met mij uit en zoeken wij samen naar een oplossing, als wij een meningsverschil of ruzie hebben (bijvoorbeeld; als mijn vader en ik een meningsverschil hebben over wat we deze avond op televisie kijken, kunnen wij samen een oplossing zoeken, zoals deze avond kiest mijn vader, maar in het weekend mag ik kiezen wat we op televisie kijken)?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij straf, als ik iets doe dat niet mag?					
Hoe vaak doet mijn vader activiteiten met mij, omdat hij weet dat ik die activiteit graag samen met hem doe (bijvoorbeeld: een gezelschapspel spelen, samen winkelen,...)?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij een pak slaag als ik mij niet aan een afspraak (bijvoorbeeld; als ik te laat thuis ben gekomen zonder goede reden) heb gehouden?					
Hoe vaak geeft mijn vader mij een slag in het gezicht als ik mij misdraag of niet goed gedraag					

Bijlage 3: Vragenlijsten per schaal

1. CTS: voorbeeld versie kind over hoe vaak hij/zij volgende conflict tactieken heeft gebruikt naar zijn/haar sibling toe

<i>Subschaal Redeneren</i>
Hoeveel keer heb jij geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw broer of zus?
Hoeveel keer heb jij informatie gezocht om jouw standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus (bijvoorbeeld; jij luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw broer/zus dat jij gelijk hebt en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw broer/zus zegt)?
Hoeveel keer heb jij aan iemand (bijvoorbeeld; jouw mama of papa) gevraagd om jou en jouw broer of zus te helpen het verschil van mening of de ruzie op te lossen?

<i>Subschaal Verbale Agressie</i>
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus beledigd (bijvoorbeeld; jij hebt tegen jouw broer/zus dommerik gezegd) of tegen hem of haar gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?
Hoeveel keer heb jij zitten mokken (dit wil zeggen; jij liet merken dat jij je slecht voelde, maar hebt daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw broer of zus over het verschil van mening of de ruzie?
Hoeveel keer ben jij met jouw voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus?
Hoeveel keer heb jij iets gedaan of gezegd om jouw broer of zus te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt iets gedaan of gezegd waardoor jouw broer/zus zich slecht voelde over zichzelf)?
Hoeveel keer heb jij gedreigd jouw broer of zus te slaan of gedreigd iets naar jouw broer of zus te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt gezegd dat jij jouw broer/zus <u>zal</u> slaan of iets naar hem/haar <u>zal</u> gooien, maar jij hebt dit <u>niet echt</u> gedaan)?
Hoeveel keer heb jij gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of <u>iets</u> kapotgemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus (bijvoorbeeld; jij hebt met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?

Subschaal Geweld

Hoeveel keer heb jij echt iets naar jouw broer of zus gegooid bij een verschil van mening of ruzie?

Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?

Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus echt geslagen bij een verschil van mening of ruzie?

Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus geschopt, gebeten of geslagen met jou vuist bij een verschil van mening of ruzie?

Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus met een voorwerp geslagen of hebt dat geprobeerd bij een verschil van mening of ruzie?

Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus in elkaar geslagen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt jouw broer/zus heel slecht behandeld en veel pijn gedaan door te slaan)?

Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt gezegd dat je een mes of pistool zal gebruiken tegen jouw broer/zus, maar jij hebt dit niet echt gedaan)?

Hoeveel keer heb jij een mes of geweer tegen jouw broer of zus echt gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?

Items die niet in de schalen werden opgenomen

Hoeveel keer ben jij gaan huilen bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus?

Hoeveel keer heb jij andere dingen gedaan naar jouw broer of zus toe bij een verschil van mening of ruzie dan alles hiervoor opgesomd?

2. SOG: voorbeeld versie kind over de moeder

<i>Subschaal straffen</i>
Hoe vaak krijg ik een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond) van mijn moeder, als ik mij niet aan een afspraak gehouden heb (bijvoorbeeld als ik te laat thuis gekomen ben zonder geldige of goede reden, een taak niet heb uitgevoerd)?
Hoe vaak gebeurt het dat ik <u>geen</u> straf krijg van mijn moeder, als ik iets gedaan heb dat niet mag?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond), als ik tegenspreek (dit wil zeggen; <u>zeggen</u> dat ik niet wil doen wat mijn moeder zegt dat ik moet doen), lieg of ruzie maak?
Hoe vaak straft mijn moeder mij door mij iets leuks te ontnemen (bijvoorbeeld: ik mag geen TV-kijken, ik mag ergens niet naar toe gaan), als ik iets gedaan heb wat niet mag?
Hoe vaak laat mijn moeder mij als straf een taak uitvoeren (bijvoorbeeld; de afwas doen, helpen poetsen), als ik ongehoorzaam ben geweest of niet doe wat mijn moeder zegt dat ik moet doen?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij straf, als ik iets doe dat niet mag?

<i>Subschaal Hard Straffen</i>
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een klap of mep als ik iets heb gedaan dat niet mag?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een rammeling of pak slaag als ik ongehoorzaam ben of niet doe wat zij zegt dat ik moet doen?
Hoe vaak schudt mijn moeder mij eens goed door mekaar als we een ruzie hebben?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een pak slaag als ik mij niet aan een afspraak (bijvoorbeeld; als ik te laat thuis ben gekomen zonder goede reden) heb gehouden?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een slag in het gezicht als ik mij misdraag of niet goed gedraag?

<i>Subschaal Positief Ouderlijk Gedrag</i>
Hoe vaak maakt mijn moeder tijd om naar mij te luisteren, als ik iets wil vertellen?
Hoe vaak bespreekt mijn moeder samen met mij wat er juist aan de hand is, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; ik wordt gepest op school)?
Hoe vaak praat mijn moeder 's avonds met mij over wat ik die dag heb gedaan en wat ik morgen ga doen?
Hoe vaak bekijkt mijn moeder samen met mij welke verschillende oplossingen er mogelijk zijn, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; als mijn probleem is dat ik gepest wordt op school, kan mijn moeder mij een oplossing helpen zoeken, zoals aan de juffrouw vragen dat zij de kinderen straft die mij pesten)?
Hoe vaak vraagt mijn moeder naar mijn hobby's of dingen die ik graag doe en naar wat ik leuk vind?
Hoe vaak maakt mijn moeder tijd om even met mij bezig te zijn, als zij mij terugziet na een schooldag?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij voor goed gedrag als beloning een complimentje, een knuffel of een schouderklopje (dit wil zeggen; als beloning voor goed gedrag zegt mijn moeder iets goed over mij of toont zij dat zij vindt dat ik goed werk doe, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje)?
Hoe vaak doet mijn moeder uitstapjes samen met mij (bijvoorbeeld; mijn moeder gaat met mij naar de dierentuin)?
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een pluim (een compliment, dit wil zeggen; mijn moeder zegt iets goed over mij, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje) als ik spontaan een karweitje doe of meehelp (bijvoorbeeld; de afwas doen of helpen poetsen zonder dat mijn moeder dit heeft moeten vragen aan mij)?
Hoe vaak praat mijn moeder een meningsverschil of ruzie met mij uit en zoeken wij samen naar een oplossing, als wij een meningsverschil of ruzie hebben (bijvoorbeeld; als mijn moeder en ik een meningsverschil hebben over wat we deze avond op televisie kijken, kunnen wij samen een oplossing zoeken, zoals deze avond kiest mijn moeder, maar in het weekend mag ik kiezen wat we op televisie kijken)?
Hoe vaak doet mijn moeder activiteiten met mij, omdat zij weet dat ik die activiteit graag samen met haar doe (bijvoorbeeld: een gezelschapspel spelen, samen winkelen,...)?

Bijlage 4: Interne consistentie

1. CTS kind over hoe vaak hij/zij conflict tactieken opgenomen in de CTS heeft gebruikt naar de sibling toe

Subschaal Redeneren

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,800	3

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heb jij geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw broer of zus?	,521	,848
Hoeveel keer heb jij informatie gezocht om jouw standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus (bijvoorbeeld; jij luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw broer/zus dat jij gelijk hebt en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw broer/zus zegt)?	,773	,603
Hoeveel keer heb jij aan iemand (bijvoorbeeld; jouw mama of papa) gevraagd om jou en jouw broer of zus te helpen het verschil van mening of de ruzie op te lossen?	,668	,709

Subschaal Verbale Agressie

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,855	6

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus beledigd (bijvoorbeeld; jij hebt tegen jouw broer/zus dommerik gezegd) of tegen hem of haar gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?	,641	,830
Hoeveel keer heb jij zitten mokken (dit wil zeggen; jij liet merken dat jij je slecht voelde, maar hebt daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw broer of zus over het verschil van mening of de ruzie?	,540	,848
Hoeveel keer ben jij met jouw voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus?	,673	,825
Hoeveel keer heb jij iets gedaan of gezegd om jouw broer of zus te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wiltzeggen; jij hebt iets gedaan of gezegd waardoor jouw broer/zus zich slecht voelde over zichzelf)?	,650	,829
Hoeveel keer heb jij gedreigd jouw broer of zus te slaan of gedreigd iets naar jouw broer of zus te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt gezegd dat jij jouw broer/zus <u>zal</u> slaan of iets naar hem/haar <u>zal</u> gooien, maar jij hebt dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,762	,807
Hoeveel keer heb jij gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of <u>iets</u> kapotgemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw broer of zus (bijvoorbeeld; jij hebt met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?	,586	,841

Subschaal Geweld

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,902	8

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heb jij <u>echt iets naar jouw broer of zus gegooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,862	,873
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?	,784	,881
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,855	,874
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus geschopt, gebeten of <u>geslagen met jou vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,853	,874
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus met een <u>voorwerp geslagen</u> of hebt dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,890	,870
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus in <u>elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt jouw broer/zus heel slecht behandeld en veel pijn gedaan door te slaan)?	,773	,882
Hoeveel keer heb jij jouw broer of zus met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jij hebt gezegd dat je een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jouw broer/zus, maar jij hebt dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,154	,920
Hoeveel keer heb jij een mes of geweer tegen jouw broer of zus <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?	,107	,922

2. CTS kind over hoe vaak hij/zij ervaart dat de sibling de conflictacties heeft gebruikt naar hem/haar toe

Subschaal Redeneren

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,500	3

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus geprobeerd het verschil van mening rustig met jou te bespreken?	,115	,718
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus gezocht naar informatie om zijn of haar standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jou (bijvoorbeeld; jouw broer/zus luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jou dat hij/zij gelijk heeft en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jij zegt)?	,311	,410
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus aan iemand (bijvoorbeeld; jouw mama of papa) gevraagd hem of haar en jou te helpen het verschil van mening of de ruzie op te lossen?	,591	-,159 ^a

a. The value is negative due to a negative average covariance among items. This violates reliability model assumptions. You may want to check item codings

Subschaal Verbale Agressie

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,855	6

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou beledigd (bijvoorbeeld; jouw broer/zus heeft tegen jou dommerik gezegd) of tegen jou gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?	,654	,829
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus zitten mokken (dit wil zeggen; jouw broer/zus liet merken dat hij/zij zich slecht voelde, maar heeft daar niet echt iets over gezegd) of heeft niet willen praten met jou over het verschil van mening of de ruzie?	,330	,877
Hoeveel keer is jouw broer of zus met de voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jou?	,517	,853
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus iets gedaan of gezegd om jou te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer/zus heeft iets gedaan of gezegd waardoor jij je slecht voelde over jezelf)?	,762	,807
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus gedreigd jou te slaan of gedreigd iets naar jou te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer/zus heeft gezegd dat hij/zij jou <u>zal</u> slaan of iets naar jou <u>zal</u> gooien, maar hij/zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,887	,779
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of <u>iets</u> kapot gemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jou (bijvoorbeeld; jouw broer/zus heeft met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?	,709	,819

Subschaal Geweld

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,899	8

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus <u>echt iets naar jou gegoid</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,861	,867
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?	,809	,873
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,806	,873
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou geschopt, gebeten of <u>geslagen met een vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,750	,880
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou <u>met een voorwerp geslagen</u> of heeft dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,923	,862
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou <u>in elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer/zus heeft jou heel slecht behandeld en veel pijn gedaan door te slaan)?	,800	,874
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus jou met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw broer of zus heeft gezegd dat hij/zij een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jou, maar hij/zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,185	,920
Hoeveel keer heeft jouw broer of zus een mes of pistool tegen jou <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?	,299	,914

3. SDQ

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,678	5

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens (dit betekent; ik denk aan wat anderen voelen)	,687	,513
Ik deel makkelijk met anderen (snoep, speelgoed, potloden, enz.)	,373	,656
Ik help iemand die zich heeft bezeerd (dit betekent; zich pijn gedaan hebben), van streek is (dit betekent; in de war zijn) of zich ziek voelt	,399	,644
Ik ben aardig tegen jonge kinderen	,629	,538
Ik bied vaak anderen aan hen te helpen (ouders, leerkrachten, kinderen)	,135	,738

4. CTS kind over hoe vaak hij/zij ervaart dat de moeder de conflictacties heeft gebruikt naar de vader toe

Subschaal Redeneren

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,339	3

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw moeder geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw vader?	,133	,436
Hoeveel keer heeft jouw moeder gezocht naar informatie om haar standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader (bijvoorbeeld; jouw moeder luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw vader dat zij gelijk heeft en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw vader zegt)?	,500	-,413 ^a
Hoeveel keer heeft jouw moeder aan iemand (bijvoorbeeld; jouw oma, jouw broer of zus) gevraagd haar en jouw vader te helpen om het verschil van mening of de ruzie op te lossen?	,021	,515

a. The value is negative due to a negative average covariance among items. This violates reliability model assumptions. You may want to check item codings

Subschaal Verbale Agressie

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,865	6

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader beledigd (bijvoorbeeld; jouw moeder heeft tegen jouw vader dommerik gezegd) of tegen hem gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?	,712	,834
Hoeveel keer heeft jouw moeder zitten mokken (dit wil zeggen; jouw moeder liet merken dat zij zich slecht voelde, maar heeft daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw vader over het verschil van mening of de ruzie?	,495	,879
Hoeveel keer is jouw moeder met de voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader?	,799	,815
Hoeveel keer heeft jouw moeder iets gedaan of gezegd om jouw vader te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw moeder heeft iets gedaan of gezegd waardoor jouw vader zich slecht voelde over zichzelf)?	,545	,862
Hoeveel keer heeft jouw moeder gedreigd jouw vader te slaan of gedreigd iets naar hem te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw moeder heeft gezegd dat zij jouw vader <u>zal</u> slaan of iets naar hem <u>zal</u> gooien, maar zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,797	,831
Hoeveel keer heeft jouw moeder gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of geschopt of heeft <u>iets</u> kapot gemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw vader (bijvoorbeeld; jouw moeder heeft een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?	,739	,830

Subschaal Geweld

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,931	8

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw moeder <u>echt iets naar jouw vader gegoooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,930	,930
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?	,963	,908
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,964	,927
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader geschopt, gebeten of <u>geslagen met een vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,000	,950
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader <u>met een voorwerp geslagen</u> of heeft dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,959	,911
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader <u>in elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen: jouw moeder heeft jouw vader heel slecht behandeld en hem veel pijn gedaan door te slaan)?	,992	,902
Hoeveel keer heeft jouw moeder jouw vader met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw moeder heeft gezegd dat zij een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jouw vader, maar zij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,964	,927
Hoeveel keer heeft jouw moeder een mes of pistool tegen jouw vader <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?	,953	,905

5. CTS kind over hoe vaak hij/zij ervaart dat de vader de conflict tactieken heeft gebruikt naar de moeder toe

Subschaal Redeneren

Interne consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,764	3

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw vader geprobeerd het verschil van mening rustig te bespreken met jouw moeder?	,788	,493
Hoeveel keer heeft jouw vader gezocht naar informatie om zijn standpunt of mening kracht bij te zetten bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder (bijvoorbeeld; jouw vader luistert naar het weerbericht om dan te kunnen zeggen aan jouw moeder dat hij gelijk heeft en het morgen mooi weer wordt en niet slecht weer, zoals jouw moeder zegt)?	,516	,835
Hoeveel keer heeft jouw vader aan iemand (bijvoorbeeld; jouw oma, jouw broer of zus) gevraagd hem en jouw moeder te helpen om het verschil van mening of de ruzie op te lossen?	,715	,542

Subschaal Verbale Agressie

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,844	6

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder beledigd (bijvoorbeeld; jouw vader heeft tegen jouw moeder dommerik gezegd) of tegen haar gevloekt (bijvoorbeeld; godverdomme) bij een verschil van mening of ruzie?	,599	,859
Hoeveel keer heeft jouw vader zitten mokken (dit wil zeggen; jouw vader liet merken dat hij zich slecht voelde, maar heeft daar niet echt iets over gezegd) of niet willen praten met jouw moeder over het verschil van mening of de ruzie?	,977	,742
Hoeveel keer is jouw vader met de voeten stampend de kamer of het huis uitgelopen bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder?	,651	,834
Hoeveel keer heeft jouw vader iets gedaan of gezegd om jouw moeder te vernederen bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft iets gedaan of gezegd waardoor jouw moeder zich slecht voelde over haarzelf)?	,809	,783
Hoeveel keer heeft jouw vader gedreigd jouw moeder te slaan of gedreigd iets naar haar te gooien bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft gezegd dat hij jouw moeder <u>zal</u> slaan of iets naar haar <u>zal</u> gooien, maar hij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,479	,845
Hoeveel keer heeft jouw vader gegooid met <u>iets</u> , <u>ergens</u> tegenaan geslagen of <u>geschopt</u> of <u>iets</u> kapot gemaakt bij een verschil van mening of ruzie met jouw moeder (bijvoorbeeld; jouw vader heeft met een bord gegooid of tegen een kast geschopt)?	,536	,835

Subschaal Geweld

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,942	8

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoeveel keer heeft jouw vader <u>echt iets naar jouw moeder gegoooid</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,611	,948
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder (hard) weggeduwd of hard vastgegrepen bij een verschil van mening of ruzie?	,794	,936
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder <u>echt geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,919	,928
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder geschopt, gebeten of <u>geslagen met een vuist</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,642	,944
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder <u>met een voorwerp geslagen</u> of heeft dat <u>geprobeerd</u> bij een verschil van mening of ruzie?	,934	,925
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder <u>in elkaar geslagen</u> bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft jouw moeder heel slecht behandeld en haar veel pijn gedaan door te slaan)?	,863	,930
Hoeveel keer heeft jouw vader jouw moeder met een mes of pistool bedreigd bij een verschil van mening of ruzie (dit wil zeggen; jouw vader heeft gezegd dat hij een mes of pistool <u>zal</u> gebruiken tegen jouw moeder, maar hij heeft dit <u>niet echt</u> gedaan)?	,882	,933
Hoeveel keer heeft jouw vader een mes of pistool tegen jouw moeder <u>echt</u> gebruikt bij een verschil van mening of ruzie?	,896	,927

6. SOG kind over de moeder

Subschaal Straffen: Item 2 inbegrepen

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,554	6

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoe vaak krijg ik een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond) van mijn moeder, als ik mij niet aan een afspraak gehouden heb (bijvoorbeeld als ik te laat thuis gekomen ben zonder geldige of goede reden, een taak niet heb uitgevoerd)?	,435	,434
Hoe vaak gebeurt het dat ik <u>geen</u> straf krijg van mijn moeder, als ik iets gedaan heb dat niet mag?	,031	,636
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond), als ik tegenspreek (dit wil zeggen; <u>zeggen</u> dat ik niet wil doen wat mijn moeder zegt dat ik moet doen), lieg of ruzie maak?	,212	,543
Hoe vaak straft mijn moeder mij door mij iets leuks te ontnemen (bijvoorbeeld: ik mag geen TV-kijken, ik mag ergens niet naar toe gaan), als ik iets gedaan heb wat niet mag?	,564	,374
Hoe vaak laat mijn moeder mij als straf een taak uitvoeren (bijvoorbeeld; de afwas doen, helpen poetsen), als ik ongehoorzaam ben geweest of niet doe wat mijn moeder zegt dat ik moet doen?	,120	,573
Hoe vaak geeft mijn moeder mij straf, als ik iets doe dat niet mag?	,474	,414

Subschaal Straffen: Item 2 verwijderd

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,636	5

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
SOG 1	,452	,550
SOG 3	,274	,633
SOG 4	,456	,549
SOG 5	,165	,671
SOG 6	,604	,459

Subschaal Hard Straffen

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,906	5

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een klap of mep als ik iets heb gedaan dat niet mag?	,880	,860
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een rammeling of pak slaag als ik ongehoorzaam ben of niet doe wat zij zegt dat ik moet doen?	,558	,923
Hoe vaak schudt mijn moeder mij eens goed door mekaar als we een ruzie hebben?	,778	,891
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een pak slaag als ik mij niet aan een afspraak (bijvoorbeeld; als ik te laat thuis ben gekomen zonder goede reden) heb gehouden?	,839	,870
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een slag in het gezicht als ik mij misdraag of niet goed gedraag?	,857	,866

Subschaal Positief Ouderlijk Gedrag

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,920	11

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoe vaak maakt mijn moeder tijd om naar mij te luisteren, als ik iets wil vertellen?	,866	,904
Hoe vaak bespreekt mijn moeder samen met mij wat er juist aan de hand is, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; ik wordt gepest op school)?	,586	,918
Hoe vaak praat mijn moeder 's avonds met mij over wat ik die dag heb gedaan en wat ik morgen ga doen?	,592	,917
Hoe vaak bekijkt mijn moeder samen met mij welke verschillende oplossingen er mogelijk zijn, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; als mijn probleem is dat ik gepest wordt op school, kan mijn moeder mij een oplossing helpen zoeken, zoals aan de juffrouw vragen dat zij de kinderen straft die mij pesten)?	,516	,921
Hoe vaak vraagt mijn moeder naar mijn hobby's of dingen die ik graag doe en naar wat ik leuk vind?	,779	,908
Hoe vaak maakt mijn moeder tijd om even met mij bezig te zijn, als zij mij terugziet na een schooldag?	,850	,904
Hoe vaak geeft mijn moeder mij voor goed gedrag als beloning een complimentje, een knuffel of een schouderklopje (dit wil zeggen; als beloning voor goed gedrag zegt mijn moeder iets goed over mij of toont zij dat zij vindt dat ik goed werk doe, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje)?	,797	,906
Hoe vaak doet mijn moeder uitstapjes samen met mij (bijvoorbeeld; mijn moeder gaat met mij naar de dierentuin)?	,680	,913
Hoe vaak geeft mijn moeder mij een pluim (een compliment, dit wil zeggen; mijn moeder zegt iets goed over mij, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje) als ik spontaan een karweitje doe of meehelp (bijvoorbeeld; de afwas doen of helpen poetsen zonder dat mijn moeder dit heeft moeten vragen aan mij)?	,675	,913
Hoe vaak praat mijn moeder een meningsverschil of ruzie met mij uit en zoeken wij samen naar een oplossing, als wij een meningsverschil of ruzie hebben (bijvoorbeeld; als mijn moeder en ik een meningsverschil hebben over wat we deze avond op televisie kijken, kunnen wij samen een oplossing zoeken, zoals deze avond kiest mijn moeder, maar in het weekend mag ik kiezen wat we op televisie kijken)?	,843	,904
Hoe vaak doet mijn moeder activiteiten met mij, omdat zij weet dat ik die activiteit graag samen met haar doe (bijvoorbeeld: een gezelschapspel spelen, samen winkelen,...)?	,380	,925

7. SOG kind over de vader

Subschaal Straffen: Item 2 inbegrepen

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,701	6

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoe vaak krijg ik een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond) van mijn vader, als ik mij niet aan een afspraak gehouden heb (bijvoorbeeld als ik te laat thuis gekomen ben zonder geldige of goede reden, een taak niet heb uitgevoerd)?	,682	,582
Hoe vaak gebeurt het dat ik <u>geen</u> straf krijg van mijn vader, als ik iets heb gedaan dat niet mag?	,393	,682
Hoe vaak geeft mijn vader mij een straf (bijvoorbeeld; ik mag geen TV-kijken deze avond), als ik tegenspreek (dit wil zeggen; <u>zeggen</u> dat ik niet wil doen wat mijn vader zegt dat ik moet doen), lieg of ruzie maak?	,527	,628
Hoe vaak straft mijn vader mij door mij iets leuks te ontnemen (bijvoorbeeld: ik mag geen TV-kijken, ik mag ergens niet naar toe gaan), als ik iets gedaan heb wat niet mag?	,480	,658
Hoe vaak laat mijn vader mij als straf een taak uitvoeren (bijvoorbeeld; de afwas doen, helpen poetsen), als ik ongehoorzaam ben geweest of niet doe wat mijn vader zegt dat ik moet doen?	,065	,766
Hoe vaak geeft mijn vader mij straf, als ik iets doe dat niet mag?	,569	,617

Subschaal: Straffen: Item 2 verwijderd

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,682	5

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
SOG 1	,645	,534
SOG 3	,553	,572
SOG 4	,461	,632
SOG 5	,104	,769
SOG 6	,509	,597

Subschaal Hard Straffen

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,769	5

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoe vaak geeft mijn vader mij een klap of mep als ik iets heb gedaan dat niet mag?	,504	,747
Hoe vaak geeft mijn vader mij een rammeling of pak slaag als ik ongehoorzaam ben of niet doe wat hij zegt dat ik moet doen?	,714	,663
Hoe vaak schudt mijn vader mij eens goed door mekaar als we een ruzie hebben?	,653	,696
Hoe vaak geeft mijn vader mij een pak slaag als ik mij niet aan een afspraak (bijvoorbeeld; als ik te laat thuis ben gekomen zonder goede reden) heb gehouden?	,599	,706
Hoe vaak geeft mijn vader mij een slag in het gezicht als ik mij misdraag of niet goed gedraag?	,277	,803

Subschaal Positief Ouderlijk Gedrag

Interne Consistentie

Cronbach's Alpha	N of Items
,923	11

Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Hoe vaak maakt mijn vader tijd om naar mij te luisteren, als ik iets wil vertellen?	,735	,914
Hoe vaak bespreekt mijn vader samen met mij wat er juist aan de hand is, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; ik wordt gepest op school)?	,549	,922
Hoe vaak praat mijn vader 's avonds met mij over wat ik die dag heb gedaan en wat ik morgen ga doen?	,699	,915
Hoe vaak bekijkt mijn vader samen met mij welke verschillende oplossingen er mogelijk zijn, als ik een probleem heb (bijvoorbeeld; als mijn probleem is dat ik gepest wordt op school; kan mijn vader mij een oplossing helpen zoeken, zoals aan de juffrouw vragen dat zij de kinderen straft die mij pesten)?	,604	,920
Hoe vaak vraagt mijn vader naar mijn hobby's of dingen die ik graag doe en naar wat ik leuk vind?	,695	,916
Hoe vaak maakt mijn vader tijd om even met mij bezig te zijn, als hij mij terugziet na een schooldag?	,841	,908
Hoe vaak geeft mijn vader mij voor goed gedrag als beloning een complimentje, een knuffel of een schouderklopje (dit wil zeggen; als beloning voor goed gedrag zegt mijn vader iets goed over mij of toont hij dat hij vindt dat ik goed werk doe, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje)?	,856	,907
Hoe vaak doet mijn vader uitstapjes met mij (bijvoorbeeld; mijn vader gaat met mij naar de dierentuin)?	,417	,930
Hoe vaak geeft mijn vader mij een pluim (een compliment, dit wil zeggen; mijn vader zegt iets goed over mij, zoals jij bent een flinke jongen of flink meisje) als ik spontaan een karweitje doe of meehelp (bijvoorbeeld; de afwas doen of helpen poetsen zonder dat mijn vader dit heeft moeten vragen aan mij)?	,870	,907
Hoe vaak praat mijn vader een meningsverschil of ruzie met mij uit en zoeken wij samen naar een oplossing, als wij een meningsverschil of ruzie hebben (bijvoorbeeld; als mijn vader en ik een meningsverschil hebben over wat we deze avond op televisie kijken, kunnen wij samen een oplossing zoeken, zoals deze avond kiest mijn vader, maar in het weekend mag ik kiezen wat we op televisie kijken)?	,603	,920
Hoe vaak doet mijn vader activiteiten met mij, omdat hij weet dat ik die activiteit graag samen met hem doe (bijvoorbeeld: een gezelschapspel spelen, samen winkelen,...)?	,755	,913

